

samfunn for alle

Norsk Forbund for Utviklingshemmede → nr 5 | 2008

The logo for Norsk Forbund for Utviklingshemmede (nfu) is located in the top right corner of the page. It consists of the lowercase letters 'nfu' in a white, sans-serif font, set against a solid orange square background.

Trondheim på rett spor	s. 4
Fratatt hjelpeverge-vervet	s. 6
Harstad på ville veier II	s. 10
Sound of Happiness!	s. 14

Slutter aldri å forundres

Jeg slutter aldri å forundres over forvaltningens manglende kunnskap om lover og regler når det gjelder retten til å bo der en selv ønsker, tjenester etter sosialtjeneste- og kommunehelselovgivning, opplæringsloven osv.

Enda mer forundret blir jeg når det gis medhold i at rettsanvendelsen er feil, saksbehandlingsregler brutt – uten at det får konsekvenser. Avgjørelser blir neglisjert. Det er ingen sanksjonsmuligheter. Rettssikkerheten er etter min mening svært dårlig for personer med utviklingshemning. Samtidig forsøker NFU så langt det er mulig å gi juridisk rådgivning – uten å få støtte til dette arbeidet. ”Dere må vente på den kommende rettshjelpsmeldingen,” er beskjeden vi får.

Så ropes det på ”media!”. De som står frem, får kanskje sine rettigheter oppfylt. Men hva med alle de andre? De som ikke når frem eller ikke ønsker å stå frem? Det kan være mange grunner til ikke å ville gjøre det. Man må for eksempel vite med sikkerhet at personen selv har samtykkekompetanse til å stå frem i offentligheten hvis det er en voksen person med utviklingshemning det gjelder. Media vil på sin side ha ”case”, ”case” og atter ”case.”

Hva med den alminnelige borger som ikke følger lov og regler? Jo, vi får brev, blir innkalt og får vår straff i tråd med lover og regelverk. De som forvalter lover og regelverket må imidlertid nå kjenne sin besøkelsestid og også skaffe seg kunnskap om og praktisere lover og regelverk riktig overfor dem som er mest sårbare blant oss.

Det gjelder blant andre mennesker med utviklingshemning.

VIBEKE SEIM-HAUGEN
GENERALSEKRETÆR

Infor- masjon

NFU driver fortløpende informasjonsarbeid både via Samfunn for alle og våre hjemmesider www.nfunorge.org.

Det er lagt til rette for at både fylkes- og lokallag kan ha sine egne hjemmesider under samme tekniske løsning. Noen lag er svært aktive, andre mindre mens noen ikke benytter seg av denne muligheten i det hele tatt. Vi har likevel tro på at alle lag etter hvert vil benytte seg av dette tilbudet.

Vi ser samtidig at det er behov for forbedringer og endringer av eksisterende nettsider.

Har du synspunkter eller forslag, hører vi gjerne fra deg. Send gjerne en e-post til generalsekretær Vibeke Seim-Haugen. Hennes e-postadresse er vseim-haugen@nfunorge.org

Statsbudsjettet

Forslag til statsbudsjett ble lagt fram i begynnelsen av oktober. Regjeringen varsler forenklinger i bostøtteordningen via en økning av denne budsjettposten. Flere skal kunne få ordningen. Inntektsgrensene for å komme med i ordningen heves.

Les mer på www.nfunorge.org

LØP OG KJØP!

Valgkampen er i gang. Vi minner om NFUs kursmaterieell om stortingsvalget.

Se oversikt på NFU-butikken på side 40 og 41.

samfunn for alle
Norsk Forbund for Utviklingshemmede • nr 31 2008

Trondheim på rett spor	s. 4
Fratatt hjelpevergevervet	s. 6
Harstad på ville veier II	s. 10
Sound of Happiness!	s. 14

samfunn for alle

Medlemsblad for
 Norsk Forbund
 for Utviklingshemmede

Seks utgivelser pr år.
 Årsabonnement: 400 kroner
 ISSN: 0803-5105

Ansvarlig redaktør:
 Helene Holand
 helene@nfunorge.org

Journalist:
 Bitten Munthe-Kaas
 bittenmk@yahoo.com
 Telefon: 928 36 809

Tilrettelegger lettlest stoff:
 Kari Bue
 kari@nfunorge.org

Adresse:
 Samfunn for Alle, NFU
 Postboks 8954 Youngstorget
 0028 Oslo
 Sentralbord: 22 39 60 50
 Telefaks: 22 39 60 60
 E-post: post@nfunorge.org

Annonseakvisitør: AMN A/S
 Postboks 24, 3340 Åmot
 Telefon: 32 78 17 50

Forsidefoto: Ingen glemmer
 en opptreden av vokalist Kristin
 Justnes. (foto: Bitten Munthe-
 Kaas)

Layout: Hvarings as, Anne Berit
 Trykk: Allservice as

Utgivelse 6 - 2008
 kommer uke 50
 Frist for saker er 3. november
 Annonsefrist 14. november

4 Trondheim på rett spor

6 Fratatt hjelpevergevervet

Flekkefjord kommune har bedt overformynderiet frata Jan Harald Lilledrange vervet som hjelpeverge for søstrene Rita Karin og Anne Cynthia Sirnes. Lilledrange har forgjebes kjempet for at søstrene skal få sin egen bolig.

10 Harstad på ville veier II

Historien fra forrige utgave av Samfunn for alle om Alexander Isaksen og hans families ublide møte med Harstad kommune fortsetter. Situasjonen er fortvilet.

14 Les om Sound of Happiness

– den kulturelle fargeklatten i Kristiansand som vokser og vokser!

19 Samfunnshelter

Eidsvoll-foreldrene Leif og Turid Andersens mangeårige kamp for at "svingdørpasienter" på sykehus som ikke kan formidle egne behov i forbindelse med innleggelse gjør inntrykk – også på byråkratene. Foreldrene ble nylig invitert til møte i sykehusavdelingen i Helse- og omsorgsdepartementet.

20 Valgkomiteen på startstreken

22 Tor Arnes arbeidsliv

Mangeårig og systematisk planlegging, trening og oppfølging har gjort at 23 åringen Tor Arne Høidahl i Kongsberg har hatt samme jobb på Rimi siden han var 15 år gammel.

28 SAFO bekymret for fellesskapskolen

5 Leder • 30 Leserinnlegg • 40 NFU-Butikk
 • 43 Kontakt oss/Fylkeslagene • 44 Dikt

Trondheim på rett spor

- Det har vært et langvarig slit, og perioder da vi i lokallaget nesten holdt på å gi opp. Selv om vi fortsatt ikke får alt som vi ønsker, går mye nå i en bedre retning her i Trondheim. Det er fantastisk å oppleve at det løser!

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

Denne gladmeldingen kommer fra lederen av NFU Trondheim lokallag, Frode Strømman.

Da Samfunn for alle besøkte kommunen for ca. et år siden var stemningen en helt annen. I vår kritiske reportasje om det kommunale prosjektet "Bedre tjenester for utviklingshemmede" skrev vi blant annet om den planlagte "institusjonsboligen" i Klæbuveien 209, som var tiltenkt ungdom med nedsatt funksjonsevne. Her skulle det bygges ni leiligheter på i underkant av 40 kvadratmeter hver. Baderommene var bare prosjekttert med 4,8 kvadratmeter. Prosjektet var gjennomstyrt av manglende tilrettelegging og null brukervedvirkning. Flere foreldre ga uttrykk for at de ikke ville la ungdommene sine flytte inn der.

Etter hvert har det gått opp for kommunen at den planlagte boligen i Klæbuveien ikke var liv laga. Pårørende gikk med på en utsettelse – og arbeidet ble startet på nytt.

Signaleffekt

Frode Strømman gir uttrykk for at foreldrene til gjengjeld ble svært fornøyde da det nye prosjektet ble presentert på et møte tidligere i høst. - Det opprinnelige antallet på ni leiligheter er redusert til syv. Hver er på 55 kvadrat-

meter, har store baderom og plass til tekniske hjelpemidler. Leilighetene er planlagt i tråd med retningslinjene for universell utforming. Man vil nå legge mye mer vekt på å finne brukere som passer sammen. Dette blir et tiltalende og estetisk bygg. Jeg tror den gode utformingen vil gi en signaleffekt i den forstand at en satsing på så god kvalitet samtidig sier noe om at kommunen nå verdsetter denne målgruppen.

Samarbeidsklima

Strømman setter også pris på dagens

gode samarbeidsklima mellom pårørende og Trondheim kommune. - Det er kommet inn nye enhetsledere i organisasjonen. De har et bedre faglig grep på jobben som skal gjøres, og virker dessuten mer reflekterte og motiverte. Gjennom den kampen som har vært ført har man også fått på plass mye bedre prosesser for brukervedvirkning i planlegging av boliger. Selv om vi ikke er fornøyd med alt, er det en veldig oppmuntring å oppleve at noe går riktig vei, sier Frode Strømman.

Utdrag fra SFA-reportasjen fra Trondheim for et år siden. Nå går utviklingen i riktig retning!

Torild Stavre er kritisk til utformingen av det nye bolighuset i Klæbuveien.

Hvem skal få leve?

I høst har debatten gått i Aftenposten om fosterdiagnostikk og senabort.

Aftenpostens redaktør slår fast i sin leder 30. september at sorteringssamfunnet er en realitet.

Undertegnede og generalsekretæren i foreningen Menneskeverd spør i et debattinnlegg i samme avis noen uker senere "Hvem skal få leve?". Når skal vi få en etisk debatt og en samfunnsdebatt der man ser på konsekvensene av dagens sorteringssamfunn?

Til nå har de medisinske mulighetene og en naturvitenskaplig forståelse fått prege både debatten og praksisen når det gjelder senabort. For hver gang debatten dukker opp har undersøkelsermetodene blitt forbedret og antallet utførte senaborter økt.

Forklaringene som blir gitt på at tallet på senaborter øker, er både forbedringer innen medisinen og ikke minst samfunnets manglende hjelp og støtte til foreldre og familier med barn med nedsatt funksjonsevne. Ingen stiller

spørsmål ved hvorfor samfunnet (vi) ikke stiller opp og støtter disse familiene.

Ved stilltiende å akseptere denne utviklingen aksepterer myndigheter, fagpersoner og samfunnet at noen borgere blir sortert bort. Denne bortsortering rammer først og fremst barnet, som ikke får leve opp. Deretter rammer det mennesker som lever med de ulike diagnosene. Hvis du har en diagnose, og alle med denne diagnosen blir abortert før de blir født, vil du antagelig gjøre deg tanker om din egen verdi og eksistens. Det er en direkte forbindelse mellom synet på de ufødtes egenskaper og synet på dem som lever med disse egenskapene. Familien og spesielt foreldre rammes også.

Bioteknologiloven regulerer bruken av fosterdiagnostikk. Dens formålsparagraf sier at formålet med denne loven er å sikre at medisinsk bruk av bioteknologi utnyttes til beste for mennesker i et samfunn der det er

plass til alle. De fleste mener at alle mennesker har lik verdi, og tar avstand fra en tankegang som vurderer menneskers rett til å leve etter egenskaper. Men det kan virke som om rettferdighetssansen skruses av idet det handler om barn før de blir født.

Vi er vel alle enige om at fosterdiagnostikk er et gode som kan redde liv. Noe kan behandles allerede i mors liv, andre ganger kan det være avgjørende at et behandlende team er på plass ved fødselen. Livsviktig behandling kan da bli gitt med en gang. Det blir derimot betenkelig og etisk utfordrende når fosterdiagnostikk brukes til systematisk å lete etter avvik og sykdom med den hensikt å avslutte svangerskapet. Samfunnet gir klare signaler om synet på mennesker med bestemte egenskapene når det settes inn store ressurser på å oppdage og unngå at det fødes barn med enkelte tilstander.

Slik berører dette oss alle sammen.

Advokat Petter Kramås

ADVOKATFIRMAET HESTENES OG DRAMER & CO

Vi har bred erfaring i saker som gjelder utviklingshemmede: Sosial- og helsetjenester, trygd, spesialundervisning, erstatning, arbeidsrett, arv og testament mv.

Besøk oss på våre nettsider - www.hestenesdramer.no

Her finner du også nyttig informasjon, artikler og lenker.

Ta gjerne kontakt for en uforpliktende samtale – eller send oss et brev eller en mail!
Ingen kostnader før vi har avtalt oppdrag. Vi kan søke om fri rettshjelp for deg.

HOVEDKONTOR: Møllergaten 4, 0179 Oslo, telefon 24 14 53 50
FILIAL I SON / AKERSHUS: Storgaten 54, 1555 Son, telefon 64 95 04 13
petter.kramaas@hestenesdramer.no

Dette er saken

I Samfunn for alle nr. 6/2007 brakte vi en større reportasje om søstrene Rita Karin og Anne Cynthia Sirnes i Flekkefjord med store og sammensatte hjelpebehov. De har begge den sjeldne diagnosen Cri du Chat syndrom. Reportasjen handlet blant annet om hvordan deres hjelpeverge Jan Harald Lilledrange i årevis har kjempet en forgjeves kamp på deres vegne mot kommunale myndigheter for at de to kvinnene skal få tjenester der de ønsker å bo.

Sitat

“Det er viktig at hjelpevergen er seg sitt ansvar bevisst og kritisk vurderer klientens livssituasjon og foreslår forberdringer eller endringer.”

(SITAT FRA JUSTISDEPARTEMENTETS ”ORIENTERING TIL HJELPEVERGER”, S. 6.)

Fratatt vervet som hjelpeverge

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

- Flekkefjord kommune har bedt overformynderiet om å frata meg oppdraget som hjelpeverge for søstrene Rita Karin og Anne Cynthia Sirnes. Ifølge overformynderiets brev til Lista Tingrett er kjernen i denne saken at jeg ”i mange år har arbeidet for at søstrene skal få sin egen bolig”.

Det sier mangeårig tillitsvalgt i NFU, Jan Harald Lilledrange. Han er sint og

oppgitt over at Flekkefjord kommune ser bort fra den grunnleggende rettigheten som alle mennesker har til å få bo der de ønsker. - Det er ikke meg som har funnet på at de to kvinnene bør flytte fra den kommunale omsorgsboligen de bor i nå. Deres foreldre har i alle år ønsket at de to døtrene skal få en egen bolig. Jeg har som deres hjelpeverge hele tiden forholdt meg til det. Vi har alltid jobbet sammen for å kunne gi dem et tilnærmet normalt liv i egen bolig – slik vi andre tar som en selvfølge. Rita Karin og Anne Cynthia vil aldri kunne få samme grad av individuelle tjenester i noen av Flekkefjord kommunes bofellesskap som de kunne ha fått i egen bolig.

har ved to anledninger hatt egnede boliger på hånden, men ble stoppet i siste øyeblikk av overformynderiet. Dette har Anne Cynthia og Rita Karin tapt store beløp på. Da vi startet letingen etter en egnet bolig for fem år siden, var fastrenten på boliglån på 4,7 prosent over ti år. Hadde de fått anledning til å kjøpe den gangen, kunne deres framtid vært sikret på en bedre måte enn den er i dag. Overformynderiet har etter min mening dermed ”gamblert” med pengene deres ved å hindre dem i å kjøpe egen bolig. Det bør derfor vurderes om de to søstrene bør reise erstatningssak mot Flekkefjord kommune.

Felles løsninger

Lilledrange påpeker at det er flere krittikkverdige forhold ved de to kvinnenes nåværende botilbud i den kommunale omsorgsboligen som gjør at han er enig med deres foreldre, som ønsker at de to døtrene skal flyttes til en egen bolig. - Det er kort fortalt mange likhetstrekk med en institusjon i det kommunale bofellesskapet – med felles løsninger på ulike plan. Følgende er bare et av flere eksempler: Det ble klaget på meg som hjelpeverge da jeg gikk imot opprettelsen av en felles kasse for beboerne som blant annet skulle dekke strømregnin-

Faksimile fra SFA 6/2007

“Gambling” Lilledrange viser til at de to kvinnene har en million kroner i egenkapital. - De har dermed råd til å kjøpe et eget hus. Vi

ger for hele bofellesskapet. Mitt argument var at også utviklingshemmede skal ha egne regninger for sitt eget strømforbruk og ikke betale kommunens regninger.

Spare penger

Lilledrange mener at det hele denne saken i virkeligheten handler om er at Flekkefjord kommune kun ønsker å spare penger på å samle flest mulig utviklingshemmede under samme tak. - Kommunen har i tillegg brutt sin veiledningsplikt overfor meg som hjelpeverge ved å ha fokus på økonomi og ikke på søstrenes behov. Min plikt som hjelpeverge har hele tiden vært å arbeide for å bedre søstrenes situasjon – ut ifra de retningslinjer som Sosialdepartementet har satt opp i sine rundskriv.

Overformyndieriet har på samme måte også sviktet sin veiledningsplikt. Jeg har hele tiden selv måttet ta ansvar for å skaffe meg de nødvendige kunnskaper for å kunne utøve mitt verv på en måte som er i tråd med de to kvinnenes behov.

- Hvilken kommentar har du til Flekkefjord kommunes påstand om at du i ditt arbeid som hjelpeverge også har forårsaket så store samarbeidsproblemer at det går ut over de to søstrene?

- Jeg er kun oppnevnt for å ivareta de to søstrenes interesser. Dette har vært mitt største ønske hele tiden. Jeg har ingen egne interesser i denne saken. Ifølge oppnevningen som hjelpeverge skal jeg ivareta deres interesser "i sin alminnelighet". Det vil si at jeg skal påse at tjenesten og tjenesteyterne deres utfører sine oppgaver etter retningslinjene i "Lov om sosiale tjenester". Jeg kan dermed for eksempel ikke godta at primærkontakten overfører penger fra søstrenes konti til en felleskonto uten hjelpevergens samtykke.

Jeg har sjelden kontakt med tjenesteyterne, og blander meg heller ikke opp i hvordan de arbeider i det daglige. Tjenesteyterne har mest kontakt med søstrenes mor. Det er hun som gir dem fortløpende informasjon. Min påstand er derfor at det er kommunen som ikke

- Min jobb som hjelpeverge er å argumentere mot kommunen når jeg mener den går i mot interessene til dem jeg representerer, sier Jan Harald Lilledrange.

har forstått hjelpevergens ansvarsområde når det hevdes at jeg forårsaker samarbeidsproblemer. Det er så blitt brukt som argument i bestrebelsene på å få meg fjernet som hjelpeverge.

Lilledrange presiserer at det i denne sammenheng er grunn til å minne om at det har vært hans jobb som hjelpeverge å argumentere mot kommunen når han har ment at det har vært til det beste for de to søstrene. Han påpeker samtidig at den kommunale forvaltningen og overformyndieriet i Flekkefjord hadde plikt til å samarbeide med ham som hjelpeverge. - Kommunen skulle også legge stor vekt på hva jeg som hjelpeverge mente i aktuelle spørsmål. Disse funksjonene ble aldri fulgt opp. Jeg opplevde i stedet å bli motarbeidet i mine bestrebelsler på å ivareta søstrenes interesser.

Ny hjelpeverge

Lilledrange ble derfor provosert da han 16 august i år fikk brev fra Flekkefjord overformynderi om at det var oppnevnt en ny hjelpeverge for de to søstrene. Forvaltningen hadde dermed valgt å overse deres mors ønske om at Lilledrange med sitt årelange kjennskap til familien skulle fortsette å representere døtrene.

Da tok Lilledrange kontakt med NFU sentralt. Forbundet tok kontakt med fylkesmannen – som viste til at prosedyren som Flekkefjord overformynderi hadde valgt å følge, er uvanlig – men ikke ulovlig. NFU sendte 25 august

en skriftlig klage til fylkesmannen i Vest-Agder. I klagen bes fylkesmannen om å omgjøre Lister Tingretts avgjørelse om å frata Lilledrange vervet som hjelpeverge. Det er grunn til å nevne at Flekkefjord overformyndieris oppnevning av ny hjelpeverge skjedde før klagen til fylkesmannen i Vest-Agder er blitt behandlet.

- Mitt motiv for å klage handler ikke om at jeg på død og liv må være hjelpeverge, understreker Jan Harald Lilledrange. - Det viktigste er at søstrene Sirnes får en hjelpeverge som kan ivareta deres sak på en best mulig måte.

Bekymret

- Hva skjer hvis du ikke får medhold hos fylkesmannen?

- Jeg blir bekymret hvis det kommer inn en ny hjelpeverge for de to søstrene som er oppnevnt fordi man vet at vedkommende vil tjene kommunens interesser. Jeg frykter i tillegg at tjenestene til utviklingshemmede i Flekkefjord vil få et ytterligere institusjonspreg – stikk i strid med det som er rettighetsfestet i norsk lov. Jeg har sett forfallet i kvaliteten på tjenestetilbudet til utviklingshemmede i kommunen. Det har skjedd over lang tid, sier Jan Harald Lilledrange.

Han hadde ikke fått svar fra fylkesmannen i Vest-Agder før Samfunn for alle gikk i trykken. Vi kommer tilbake til saken i neste nummer.

Petter Kramås kommenterer

- Et eventuelt dårlig samarbeidsklima er i seg selv ikke nok til å begrunne skifte av hjelpeverge. Det må tas uttrykkelig stilling til hvorfor samarbeidet ikke fungerer. Dette er bekreftet også av Justisdepartementet i forbindelse med en sak NFU tok opp i sin tid.

Det sier advokat Petter Kramås i Oslo i en kommentar til Lilledrange-saken. Kramås som er en av landets fremste eksperter på hjelpevergeordningen, ser en klar tendens til at mange kommuner ikke klarer å forholde seg til at en hjelpeverge har et annet syn enn kommunen selv på hva som er til "myndlingens" beste. - De forsøker i stedet å bruke overformyndieriet til å få "bryssomme" hjelpeverger fjernet. Det er da helt avgjørende at overformyndieriet utøver sin rolle som selvstendig organ i kommunen. Overformyndieriets oppgave er å se til at for eksempel utviklingshemmede har uredde og aktive hjelpeverger til å tale sin sak. Hvis overformyndieriet svikter, må fylkesmannen se nøye på hva det er som ligger bak.

Fylkesmannen må i en slik sak konkret ta stilling til om hjelpevergen gjør jobben – eller om han opptrer på en klanderverdig måte med utgangspunkt i andre interesser enn det som er til beste for dem han representerer. En uenighet med kommunen er naturligvis i seg selv ingen grunn til å sparke en hjelpeverge.

- Mener du at NFU bør prøve denne prinsippssaken for domstolen hvis fylkesmannen gir Flekkefjord kommune medhold i at Jan Harald Lilledrange skal avsettes som hjelpeverge?

Jeg kjenner ikke denne saken, så det kan jeg ikke uttale meg om konkret. Men vi kan uansett ikke akseptere at det utvikler seg en forvaltningspraksis som i realiteten innebærer en adgang til umyndiggjøring av hjelpeverger som

står på og gjør jobben sin. I så fall blir det for det første fritt fram for kommunene til å tvinge folk til løsninger de slett ikke ønsker. Det blir også fritt fram for kommunene til å spare penger der kommunen selv finner det for godt – på tvers av enkeltpersoners rettigheter. Da oppstår det et meget alvorlig rettssikkerhetsproblem.

Altfor få saker om rettigheter til utviklingshemmede prøves for domstolene. Innenfor helserettens område er det skjedd en rettsutvikling gjennom enkeltsaker som er prøvet for domstolene. Juridiske professorer har oppfordret til at det samme bør skje på dette området.

Ny vergemålslov

Kramås mener for øvrig at det nå er på tide at Justisdepartementet prioriterer arbeidet med å få ferdig ny vergemålslov. - Den ligger fortsatt i departementet, lenge etter at høringsrunden er over – og det til tross for at det snart er 20 år siden Stortingets justiskomite etterlyste nye regler på dette området. Nå bør departementet ha hatt nok tid til å gjøre jobben ferdig.

Jeg håper den nye vergemålsloven vil inneholde en profesjonalisering av overformyndieriene med en statlig forankring i stedet for kommunal – slik det er foreslått. I dag ser vi stadig eksempler på overformyndierier som ikke forstår at de skal ha en selvstendig rolle – og at deres oppgave ikke er å logre for kommunens administrasjon. Det må det blir slutt på, presiserer Petter Kramås.

Advokat Petter Kramås minner om at det nå snart er 20 år siden Stortingets justiskomite etterlyste nye regler på vergemål-området. (Foto Jon Bjørnsen)

Du finner mer om oss på www.solgarden.no

Turene for 2009
er i salg nå!

SOLGÅRDEN

Stedet for utviklingshemmede med ønske om tilrettelagte tjenester!

Solgården finner du i Villajoyosa på Costa Blanca i Spania
- mellom Alicante og Benidorm. Tilbaketrukket på en høyde mellom fjell og hav, blant palmer og appelsinlunder og med en fantastisk utsikt - der finner du oss.

Trygghet, Trivsel og Glede er Solgårdens motto.

Disse begrepene ligger til grunn for 37 års drift med fornøyde gjester. Solgården har, som en av få reisearrangører, en meget godt innarbeidet rutine på å ta i mot gjester med ønske om tilrettelagte tjenester.

Ferie på Solgården består av sol, bading, utflukter, dans, aktiviteter og underholdning.

Du møter nye venner – mange møter også igjen venner fra ferien i fjor. Svøm, dans og kos deg – slipp gleden og latteren løs! Allerede på Gardermoen møter dere Solgårdens personale og helseteam. Solgården charterer et eget fly, og alle om bord på flyet skal til Solgården.

Velkommen til oss!

Kontakt oss gjerne for ytterligere informasjon om turene i 2009

SOLGÅRDEN

Solgårdens ferie- og helsesenter
Fridtjof Nansens plass 9, 0160 Oslo
Telefon: 24 14 66 60
E-post: kontor@solgarden.no

TRYGGHET, TRIVSEL OG GLEDE

Ferie- og helsesenter på Costa Blanca i Spania

Dette er saken

I forrige utgave av Samfunn for alle brakte vi en større reportasje om Alexander Isaksen fra Harstad. Kommunen sier nei til å gi mannen med utviklingshemning de tjenestene han trenger i egen bolig. Kommunen var orientert da han kjøpte egen leilighet for vel halvannet år siden. Den var innflytningsklar 11. juni i år. For ni måneder siden søkte han om å få 110 timer brukerstyrt personlig assistanse pr. uke der, men ble avspist med 22,5 timer.

Kommunen har i stedet gitt den 27-årige harstadværingen tilbud om en sokkelleilighet med heldøgns omsorg på til sammen 168 timer pr. uke i en kommunal omsorgsbolig sammen med en annen mann med utviklingshemning. Kommunen ønsker å utnytte ressursene fra tjenesteyterne som allerede arbeider i boligen på den måten. Dette har Alexander Isaksen takket nei til. Han bor derfor fortsatt hjemme hos sine foreldre.

Reaksjonene lot ikke vente på seg etter at saken også fikk store oppslag i Harstad Tidende. Både fagfolk og politikere har tatt sterk avstand fra hvordan familien Isaksen er blitt møtt av det kommunale hjelpeapparatet.

Sitat

“Det er ikke hensynet til de utviklingshemmede, men omsorgen for kommunekassa som er drivkraften.”

(HARSTAD TIDENDE I EN LEDERARTIKKEL)

Satsing

Harstad kommune har ikke lagt skjul på sin begrunnelse for å ville satse stort på samlokalisering av utviklingshemmede med behovet for å kutte kostnader. Kommunens samlokaliseringsplan kommer av den grunn opp som en del av kostnadsreduksjonsprogrammet for perioden 2008-2011.

Fortvilet situasjon

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

- Situasjonen for Alexander er fortvilet. Han går med nøkkelen til leiligheten sin rundt halsen, gråter hver dag og vil bare flytte dit. Vårt inderlige håp er nå at fylkesmannen i Troms fatter et nytt vedtak som gir ham de tjenestene han trenger for å gjøre det mulig.

Alexanders mor, Arda Isaksen, er frustrert, sint og oppgitt over kommunens klientutvalg som på sitt møte 29. august behandlet sønnens klagesak over tildelte tjenester. Utvalget endret sitt tidligere vedtak. Det nye innebærer at han nå har fått tilbud om totalt 24 timer tjenester pr. uke i egen bolig. Dette er ikke i nærheten av de 110 timene han har søkt om og trenger for å kunne leve sitt eget liv der.

Arda Isaksen påpeker samtidig at vedtaket i klientutvalget står i skarp kontrast til hvordan Harstad kommune selv beskriver Alexanders funksjonsnivå. - I den samlokaliserte boligen kan han få heldøgns omsorg. Selv om han trenger medisiner daglig, betyr ikke det at disse må gis av helsefaglig personell. I dag ivaretas medisineringen av hans personlige assistent og de ansatte der han jobber fem dager i uken. Kommunelegen har selv gitt uttrykk for at det ikke er noen grunn til at dette ikke kan fortsette. Vi har derfor heller aldri søkt om bistand etter kommunehelsetjenesteloven, presiserer Arda Isaksen.

Hun setter etter hvert spørsmålsteget ved hvorfor det i det hele tatt er blitt brukt ressurser på å utrede sønnens behov og gi ham en individuell plan. -

Alle fagfolk har konkludert med at han må forberedes på alle forandringer i sin livssituasjon i god tid i forveien. Men hva hjelper det når hjemkommunen gjør det stikk motsatte?

Alexander Isaksens mor stiller seg ellers sterkt kritisk til at hun ni måneder etter at det ble søkt om tjenester for Alexander første gang og dagen før det siste møtet i klientutvalget ble bedt om å skaffe oppdaterte legeopplysninger fra sønnens fastlege. - Hvor er rettsikkerheten når en kommune kan trenere en sak på denne måten, spør Arda Isaksen.

Skremmende

Hun er dessuten skremt over argumentet i klientutvalgets vedtak om at sønnen nå har fått et tilbud om tjenester som er mye bedre enn andre i Harstad

kommune. - Det vises til at andre som han kan sammenliknes med, har to timer hjelp om dagen, og at de heller ikke har et dagtilbud. Det er virkelig skremmende lesning.

- Hva skjer nå?

- Vi har klaget saken inn for fylkesmannen i Troms. Nå setter vi all vår lit til at Alexander får medhold slik at han snarest kan flytte hjemmefra, leve sitt liv som voksen mann og slippe å betale fellesutgifter pr. måned for en leilighet han ikke kan bo i, svarer Arda Isaksen. Han har betalt felles utgifter i over fem måneder nå, sier Arda Isaksen.

Alexander Isaksen hadde ennå ikke fått svar fra fylkesmannen da Samfunn for alle gikk i trykken. Vi følger saken i neste nummer.

Alexander Isaksens høyeste ønske er å flytte hjemmefra til egen leilighet. Mor Arda Isaksen (i bakgrunnen) kjemper en hard kamp for at han skal få forsvarlig hjelp i egen bolig. (Foto: Gurid Ivarhus Ness, Harstad Tidende)

Gjør det han kan for å hjelpe Alexander

*Eспен Ludviksen.
(Foto: Harstad Tidende)*

- Hvis fylkesmannen ikke gir Alexander Isaksen medhold i at han skal ha de tjenestene han trenger i egen leilighet, vil jeg kjøre den som prinsipsak. Det vil bety at dette må gjennomgås helt på nytt.

Da Alexander-saken ble kjent, gikk lederen av kommunens omsorgsutvalg, Espen Ludviksen (FrP), ut i Harstad Tidende. Han lovet 27-åringen den hjelpen han kan gi for å få tjenestene han trenger i egen bolig. Overfor Samfunn for alle minner han samtidig om at han bare er en av 43 representanter som skal si sitt om saken.

På spørsmål om hvordan han har tenkt å følge opp løftet sitt om hjelp i praksis, svarer Ludviksen at han i første omgang har bedt om og fått en redegjørelse om alle sakens fakta både fra familien og kommuneadministrasjonen. - Opplysningene jeg har fått, viser forståelige avvik. I påvente av klagebehandlingen hos fylkesmannen kan jeg imidlertid ikke foreta meg noe.

Det er normal prosedyre når en sak har gått til en høyere instans.

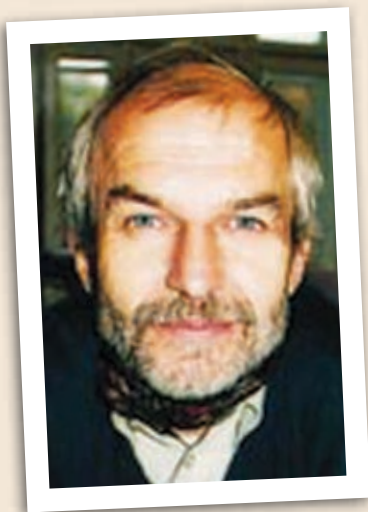
- Tror du det ender med at Alexander Isaksen likevel får de tjenestene han trenger for å kunne bo i egen leilighet?

- Ut fra de signalene fylkesmannen hitil har kommet med i denne saken, kan jeg vanskelig se at Alexander Isaksen ikke får medhold. Fylkesmannens argumenter om menneskerettigheter, kommunens uakseptable vilkår for å gi tjenester osv. tilsier det. Et argument som også taler til 27-åringens fordel, er leilighetens sentrale beliggenhet. Det er med andre ord ikke snakk om at tjenesteyterne må kjøre fire mil for å gi ham den hjelpen han trenger i egen bolig. Jeg håper og tror derfor at klageinstansen vil gjøre sitt til at denne saken går i hans favør. Hvis det mot formodning ikke skjer, skal jeg gjøre alt jeg kan for å bidra til at Alexander likevel får bo der han ønsker, presiserer Espen Ludviksen.

- Urimelig vilkår kan kjennes ugyldig

- Det at Harstad kommune stiller vilkår for å gi nødvendige tjenester til en person som motsetter seg flytting og klager over et vedtak, kan kjennes ugyldig. Det samme gjelder dermed kravet om at Alexander Isaksen må flytte til en omsorgsbolig i stedet for egen leilighet. Det avgjørende er om vilkårene er så inngripende at vedtaket fremstår som åpenbart urimelig.

Professor Aslak Syse mener det nå må ses nærmer på om rettighetene etter sosialtjenesteloven bør styrkes for mennesker med utviklingshemning.

Professor i offentlig rett, dr. juris. Aslak Syse ved juridisk fakultet i Oslo, minner om at det ikke ligger

i sosialtjenestelovens system eller i forutsetningene for loven at en person skal måtte flytte for å få tjenester. - Det er tvert imot understreket at hovedtilbudet skal være hjemmebaserte tjenester som gjør at den enkelte kan bli boende i sitt eget miljø. Det er med andre ord klageinstansen – i dette tilfellet fylkesmannen i Troms – som kan overprøve kommunens skjønn. Det vil i så fall være bindende for Harstad kommune, presiserer Aslak Syse.

Han mener det Harstad kommune gjør i realiteten også er et forsøk på å presse Alexander Isaksen til å selge leiligheten sin. - Jeg finner det i tillegg påfallende at kommunen vurderer hans behov for bistand i to ulike bosituasjoner som så forskjellig. Det kan derfor virke som om kommunen tar i bruk ”et dårligere” tilbud som pressmiddel for å få ham til å flytte dit forvaltningen ønsker. Dette er også noe fylkesmannen i Troms må ta med i sin betraktning.

Selv om han karakteriserer behandlingen som Alexander Isaksen og hans familie blir utsatt for som både ”sterk” og ”påfallende,” gir Aslak Syse likevel uttrykk for at den ikke kommer uventet. - Også andre kommuners håndtering av tilsvarende saker i den senere tid understreker med

all tydelighet at det nå er behov for en ny gjennomgang av regelverket. Det må med andre ord ses nærmere på om rettighetene etter sosialtjenesteloven bør styrkes for mennesker med utviklingshemning. I dag kan kommunene i utgangspunktet selv velge mellom de ulike omsorgsformene både når det gjelder omfang av sitt tjenestetilbud og hvor de skal gis. Det kan likevel være snakk om ugyldige vedtak når kommuner stiller urimelige vilkår for å gi den enkelte nødvendige tjenester, presiserer Aslak Syse.

- Er klagemulighetene gode nok i slike saker?

- Hvis en tjenestemottaker ikke er tilfreds med sin hjemkommunes vedtak om tildeling av tjenester, kan det påklages til fylkesmannen – som så skal vurdere hvorvidt vedtaket er ”åpenbart urimelig”. Det er viktig å være klar over at dette er en forutsetning for at et vedtak kan omgjøres. Det er med andre ord ikke tilstrekkelig at et vedtak ”bare” er ”urimelig”. Fylkesmannen som klageinstans har dermed et stort ansvar. Etaten har også kompetanse på å overprøve slike vedtak. Klagemulighetene skal derfor være gode nok, svarer Aslak Syse.

- NFU følger saken nøye

- NFU følger selvsagt denne saken nøye. Selv om klagesaken går i Alexander Isaksens favør og Harstad kommunes vedtak blir omgjort, er vi

likevel bekymret for at kommunen ikke vil oppfylle fylkesmannens vedtak.

I sin kommentar til Alexander-saken

viser forbundsleder Helene Holand også til at NFU nå registrerer at dette skjer i stadig flere kommuner. - Alexander Isaksens eneste mulighet er i

så fall å gå rettens vei – ettersom fylkesmennene har for begrensede muligheter til å omgjøre vedtak.

NFU har derfor bedt om at fylkesmennene gis sanksjonsmuligheter overfor kommunene i saker som har med sosialtjenesteloven å gjøre – på samme måte som det er mulig etter plan- og bygningsloven og barnevernsloven. Det at kommunene nå er så selvstendige at enkeltmennesker må gå rettens vei for å få den hjelpen de har krav på, svekker rettsikkerheten for de svakeste i samfunnet, presiserer Helene Holand.

På statsrådets bord

Harstadværingen Alexander Isaksens sak ble lagt på Ragnhild Meltveit Kleppas bord på et møte mellom NFU og kommunalministeren nylig.

Denne enkeltsaken ble riktignok ikke drøftet spesielt på møtet. Forbundsleder Helene Holand la den fram som et av flere eksempler på kommuner som i likhet med Harstad gjør forsøk på å tvangsflytte utviklingshemmede til samlokaliserte boliger. Holand viste samtidig til at stadig flere kommuner setter som vilkår at mennesker med utviklingshemning må flytte dit kommunen yter tjenester, og minnet om at kommunene ikke har anledning til å sette et slikt vilkår. Holand påpekte at NFU i stedet anbefaler at de i stedet kjøper eller bygger egen bolig og søker om å få tjenestene der.

Magnhild Meltveit Kleppa ga på sin side uttrykk for at disse innspillene passet godt nå i forbindelse med departementets gjennomgang og evaluering av de virkemidler de har ansvar for. Hun anbefalte at de samme argumentene ble formidlet til Helse- og omsorgsdepartementet i forbindelse med deres arbeid med ny helse- og sosiallovgivning.

NFU har bedt om et snarlig møte med helse- og omsorgsminister Bjarne Håkon Hansen.

FRAMskolen på Vallersund Gård

Et toårig lærested for unge voksne utviklingshemmede mellom videregående skole og et aktivt yrkesliv

FRAMskolen setter seg som mål, gjennom to års læring, å kunne gi elev, pårørende og eventuelt den kommunale omsorgstjeneste, innsikt i hvilke muligheter den enkelte elev har i forhold til framtidig boform, videreutdanning og yrkesvalg.

Framskolens tre grunnmotiver:

FORSTÅ VERDEN (undervisning)

- Utforsk verden, nasjonalt og internasjonalt
- De andre og meg selv
- Parforhold og seksualitet
- Teater, drama, sang, musikk, maling og diktskriving
- Utvikle evnen til å uttrykke seg
- Lær å sende e-post og å finne frem på internett

LEVE I VERDEN (bo- og hverdagsferdigheter)

- Pleie av bolig og klær • Planlegging • Gjøre innkjøp
- Lage mat og stelle i stand måltid til hverdag og fest
- Bruk og forståelse av penger og regnskap
- Tid og tidsbegreper

ARBEIDE I VERDEN (i verkstedene)

- Arbeid i bakeri • Veve i veveriet • Samle urter
- Arbeide med i husholdningen
- Arbeide med i jordbruk og gartneri

Fritid og friluftsliv

- Friluftaktiviteter på sjøen og i fjellet.
Opplæring i ridning, båtliv og fjellvandring, går også inn som en del av undervisningen.
- Deltagelse i aktiviteter i nærmiljøet.
- Uforpliktende samvær, dans og lek.

Det første året bor elevene på internat.

Det andre året bor elevene mer selvstendig.

For nærmere informasjon (helst mellom 12.00 og 14.30):

Dag Balavoine eller Hanna Schmeding

Telefon 72 52 70 80/99 60 88 10

*Du kan også skrive til framskolen@camphill.no eller
FRAMskolen på Vallersund Gård, 7167 Vallersund*

FRAMskolen – fra livet i familie og skole, til et liv som voksen

Kulturell fargeklatt som vokser og vokser

SOUND OF HAPPINESS fyller 20 år i år.

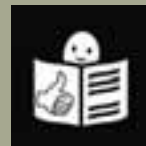
Det er et kulturtilbud til barn, unge og voksne med utviklingshemning. Sound of Happiness ble startet av Ester Skreros fra NFU Kristiansand lokallag.

Hun savnet et aktivitetstilbud til datteren som ville spille i band.

Kulturtilbudet drives i dag av Sound of Happiness Kompetansesenter i Kristiansand. Her er det musikk- og samspillgrupper, sangkor og dans. Over 100 elever er tilknyttet kompetansesenteret. Elevene har ofte opptredener og show for organisasjoner og bedrifter.

Musikere og sangere i koret HAPPY CHOIR har opptrådt ved OL på Lillehammer, Quartfestivalen og Vannfestivalen i Kristiansand.

HAPPY NEWS er et blad som lages av 5 unge menn med utviklingshemning. Alle 5 har fått opplæring av en journalist i avisen Fædrelandsvennen. Som lønn får de bonus fra det kommunale dagsenteret i tillegg til uførepensjonen sin. Happy News har nyheter, hobbyhjørne, artikler, matspalte, dikt, tips, råd og mye annet.

TEKST OG FOTO: BITTEN MUNTHE-KAAS

“En kulturell fargeklatt. Et sosialt blinkskudd som jeg håper fortsatt vil få øse “Sound of Happiness” fra sitt mellommenneskelige overflødigshorn.”

Det er tidligere NRK-sjef John B. Bernander som har sagt dette om den 20-år jubilerende kulturelle fargeklatten i hans hjemby Kristiansand. SOH ble startet av ildsjelen og tillitsvalgt i NFU, Ester Skreros, som i sin tid sav-

Vokalist og trommeslager Sverre Klev i bandet Roaders blir karakterisert som ”uvanlig musikalsk”.

net et aktivitetstilbud for sin musikkinteresserte datter med utviklingshemning, som ønsket å spille i band. Siden har Ester og mange andre arbeidet uttrettelig for videreutviklingen av det som er blitt et av de mest kjente og respekterte kulturtilbudene for barn, unge og voksne med utviklingshemning, både her til lands og også internasjonalt.

“Motoren” i tilretteleggingen av dette allsidige aktivitetstilbudet som gis både gruppevis og individuelt er stiftelsen Sound of Happiness Kompetansesenter. Her arbeider det nå tretten ansatte i syv stillinger i tillegg til en rekke uunværlige støttespillere som utfører en betydelig dugnadsjobb med de stadig flere prosjektene som ser dagens lys. I tillegg til de mange musikk- og samspillgruppene spilles det teater, det synges i kor og det danses. De over 100 elevene som i dag er tilknyttet SOH får undervisning både i gruppe og individuelt.

Medlemmer i Happy Choir under en konsert på Kristiansand bibliotek.

Morsomt på bandøvelse!

Hvor mange konserter vokalist Tom Elvis Larsen i bandet Riders har gitt, er det ingen som har oversikt over lenger.

Venteliste

Mange står på venteliste – men på grunn av dårlig økonomi makter ikke arrangørene å gi et tilbud til alle. For finansiering har vært et kronisk problem siden starten. Selv om SOH har et godt samarbeid med Kristiansand kommune om utviklingen av de ulike aktivitetene, har det vært tungt å få det offentlige drahjelp når det gjelder penge-biten. Det arbeides derfor kontinuerlig med å finne nye sponsorer og samarbeidspartnere både blant organisasjoner og det offentlige for å bedre finansieringen og styrke støtteapparatet.

SFAs utsendte kom til Sørlandsbyen for å ta denne allsidige virksomheten i nærmere øyesyn. Der møtte vi styreleder/musiker/overskuddsmenneske/vismann Erling Johansen, dypt engasjerte Ester Skreros, entusiastiske ansatte ved kompetansesenteret, diverse mangeårige støttespillere og kreative, stolte medlemmer i ulike aktiviteter. Vi overvar to forrykende og svært morsomme

bandøvinger i tillegg til åpningen av en utstilling på Kristiansand bibliotek med omfattende informasjon om alt SOH bedriver. Her fremførte SOH-koret Happy Choir en liten del av sitt store repertoar – med supertrøkk.

Glede!

Det er noe med disse menneskene som arbeider i og for denne stiftelsen. De utstråler en entusiasme, engasjement og glede som er så smittende at man ikke kan unngå å bli revet med. Selv var vi i utgangspunktet en smule skeptisk til navnene "Sound Of Happiness", "Happy News", "Happy Choir" osv. Det høstes liksom litt for søtt ut. Men etter å ha sett, hørt og lest om alt de bedriver og selv opplevd den boblende gleden som denne energisprøyten av et nærvær skaper for alle, er vi blitt overbevist om at også navnevalgene er blinkskudd.

Vi var også noe skeptisk til den frivillige innsatsen og uunværlige bidragene

fra sponsorer som denne virksomheten er avhengig av – med tanke på at kultur- og fritidstilbud for alle tross alt er et kommunalt ansvar. Spørsmålet blir da: Hva er alternativet? Skal personer med utviklingshemning bli sittende hjemme uten noe å ta seg til i fritiden på grunn av det offentlige sparekniver?

Lang merittliste

Spalteplassen tillater ikke å komme inn på alt det de ulike virksomhetene innen SOH kan vise til på sin merittliste: Følgende er bare noen få stikkord i tillegg til uttallige opptredener og show for organisasjoner, bedrifter, menigheter osv. Musikere og sangere har deltatt på WHO's verdenskongress i Sverige, ved OL på Lillehammer, Quartfestivalen og Vannfestivalen i Kristiansand. De ulike orkestrene og aktørene har 30–40 oppdrag hvert år – og antallet bare øker.

SOH har i tillegg et nært samarbeid om

16 Sound of happiness

Trommeslager i bandet Riders, fan-club-general og markedsjef Andreas Hall Torgersen har vært en sentral drivkraft i SOH-miljøet siden starten.

turneer og konserter med Alexianersenteret i Kristiansands vennskapsby Münster i Tyskland. Sammen med Solen senter, det første kompetansesenteret for utviklingshemmede i Riga, er den internasjonale musikkfestivalen "Together in music" etablert. I 2009 skal den arrangeres i Tyskland. I dag er det rundt 40 latviske elever som får ukentlig musikkundervisning. SOH har, i tillegg til å følge opp latvierne administrativt, faglig og finansielt gitt opplæring til instruktører, bidratt med instrumenter, utstyr og oversettelse av opplæringsmateriell og hefter i fargenoter. Dette prosjektet har vært delfinansiert nasjonalt av Helse- og Rehabilitering.

Et tilsvarende opplegg skal startes opp i Ulcinj kommune i Montenegro. Håpet er at "Together in music"-festivalen kan arrangeres der i 2012. SOH arrangerer i tillegg sin egen årlige "Sound Of Happiness-festival" i Kristiansand. Også et kjempearrangement.

CD og videoer

SOH spiller dessuten inn en ny CD hvert år i tillegg til videoer fra sine mange konserter som stadig blir dekket av både aviser, radio og TV. I tilknytning til kompetansesenteret er det opprettet et eget helsefaglig støtte-team med tverrfaglig kompetanse som

bistår faglig og profesjonelt overfor både organisasjonen og alle involverte. SOH overtok allerede i 2002 ansvaret for musikkundervisningen av utviklingshemmede ved Kulturskolen i Kristiansand. Samarbeidet med Kristiansand kommune utvides også gradvis til helse-, sosial- og skolesektoren.

Stadig flere kommuner i Agder-fylkene melder nå sin interesse for et samarbeide med SOH. SOH har ikke noe fast samarbeid med fylkeskommunen. Basert på bredden i aktivitetene geografisk, sjanger og aktivitetsmessig arbeides det nå for et mer forpliktende og langsiktig samarbeid i regionen.

Og som om ikke dette var nok: Om ikke lenge åpnes Sound Of Happiness' nye aktivitetssenter sentralt i Kristiansand i et vakkert nyrestaurert, verneverdig bygg. Dermed vil en mangeårig drøm om et fast sted hvor det gis undervisning og holdes øvelser gå i oppfyllelse. Et sted hvor det i tillegg til musikk, dans og drama vil bli lagt til rette for håndarbeid, keramikk, maling og andre aktiviteter. I denne glade og energiske livsutfoldelsen skal SOHs administrasjon ha sine kontorer i tillegg til at det skal drives catering og cafe.

Vi gleder oss til åpningsfesten!

Fantastiske ambassadører!

- Medlemmene i Sound of Happiness er fantastiske ambassadører for Kristiansand både i inn- og utland. De mange aktivitetene som drives i regi av disse entusiastene med musikkopplæring, konserter, festivaler og nå sist magasinet Happy News er av høy og profesjonell kvalitet.

Varaordfører Mette Gundersen (AP) i Kristiansand er full av lovord over alt de mange kulturformidlerne leverer. Hun understreker også hvilken viktig og selvfølgelig del Sound of Happiness er blitt av kommunens kulturlandskap. - Disse aktørene er både flinke til å formidle sine prosjekter både lokalt og regionalt, samtidig som de markedsfører Kristiansand svært positivt ved sine mange engasjementer i utlandet. Ikke minst samarbeidet med vår vennskapsby Münster i Tyskland er et godt eksempel på det.

Gundersen er i tillegg opptatt av hvor mye SOH-aktivitetene betyr for de mange medlemmenes hverdag. - Kristiansand kommune engasjerer dem ofte i ulike sammenhenger. Alt de leverer er førsteklasses – og noe byens befolkningen setter stor pris på, understreker varaordfører Mette Gundersen.

Varaordfører i Kristiansand Mette Gundersen er full av lovord over det SOH leverer.

Happy News!

Siste skudd på SOH-stammen er Happy News – et magasin laget av utviklingshemmede.

Magasinet var et resultat av at Sound of Happiness sammen med fire dagsentre høsten 2007 gikk sammen i et spleiselag med Kristiansand kommune for å teste ut et slikt prosjekt. Resultatet er blitt fem arbeidsplasser for like mange og meget kreative unge menn med utviklingshemning, som i hovedsak produserer og publiserer magasinet. Det er i tillegg ansatt to medarbeidere i redaksjonen i henholdsvis 80 prosent og 35 prosent stilling.

De to utgavene som hittil er kommet ut viser at "Happy News" er blitt et kvalitetsmagasin med nyheter, hobbyhjørne, feature, matspalte, dikt, tips, råd osv. Kort og godt – noe for enhver smak. Magasinet er dessuten preget av god layout, fine bilder og tekster i en enkel, lettfattelig og frisk stil. De fem medarbeiderne reiser selv ut i felten og lager reportasjene. De fikk i forkant både opplæring i intervju-teknikk av en profesjonell journalist i avisen Fædrelandsvennen og gode råd med på veien om ulike teknikker og lyssetting av en fotograf. Deretter måtte de øve – og øve – før de dro ut på jobb med egne kameraer.

De fem redaksjonelle medarbeiderne lager intervjuer og reportasjer om ulike temaer de synes det er interessant å sette søkelyset på. De har for eksempel sjekket inn på Hotel Cæsar, besøkt Henning Olsen (iskremprodusenten), intervjuet restauranteier Trond Moi, smakt seg gjennom det som smakes kan på Dampbageriet i Kristiansand, vært på omvisning på Color Lines nye båt SuperSpeed 1, laget reportasje fra SOH-festivalen – blant mye annet. Leserne finner dessuten et fyldig referat fra en SOR-konferanse der medar-

Medarbeiderne følger hele produksjonsprosessen. Her fra et redaksjonsmøte. (Foto: Happy News)

beiderne intervjuet NFUs forbundsleder Helene Holand. Flere av SOHs uunnværlige støttespillere blir også presentert. Magasinets sportsmedarbeider har møtt IK Start-spiller Fredrik Strømstad. Bladet er i tillegg krydret med bilder fra de mange kulturelle begivenhetene som SOH har kastet glans over. Vi leser også tankevekkende dikt og tekster som på ulike måter belyser hvordan det er å leve et liv med funksjonshemning.

På redaksjonsmøtene planlegges hver reportasje nøye i forkant. Alle er med på å lage spørsmålene som skal stilles til de ulike intervjuobjektene. De fem medarbeiderne får bonus utbetalt av det kommunale dagsenteret i tillegg til sin uførepensjon for å gjøre denne jobben, som tilsvarer en 20-prosent stilling for hver av dem.

Alle magasinets tekster er for øvrig lest inn på CD for lesesvake. Papirutgaven og CDen koster til sammen en hundrelapp pr. stk. – og nå arbeides det for å få mange abonnenter. SFAs utsendte tegnet seg selvsagt umiddelbart, og anbefaler alle andre å gjøre det samme!

De som vil vite mer...

De som vil vite mer/følge med på alt som skjer i SOH kan gå inn på stiftelsens hjemmeside www.soh.no

Et samlet SAFO

AV: DAGLIG LEDER I SAFO, BETTINA THORVIK

Det er organisasjonene som bygger SAFO. Norges Handikapforbund, Foreningen Norske Døvblinde og NFU står fast på at fellesskapet i SAFO er viktig for dem. Deres entydige felles kamp for likestilling av personer med nedsatt funksjonsevne gjør at organisasjonenes samarbeid blir sterkt.

SAFOs organisasjoner ønsker å være tett på de beslutninger som fellesskapet fatter.

Norges Blindeforbund har imidlertid valgt å søke medlemskap i Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon. Derfor trer NBF ut av Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner i midten av november.

Samarbeidsforumet gir en synergieffekt i organisasjonenes arbeid. NFU, NHF og FNDB vil fortsette å arbeide for at SAFO skal utvikle seg. De vil bidra til at felles kompetanse og slagkraft opp mot norske myndigheter styrkes videre.

SAFO har valgt å ikke ha en tydelig markert profil i media. Der er det våre kjente organisasjoner som taler vår sak. Derimot er SAFO sterkt etablert opp mot norske myndigheter, spesielt på nasjonalt og regionalt nivå. SAFO deltar, på lik linje med FFO, i høringer og ulike arbeids- og referansegrupper. SAFO søker da alltid at den organisasjonen med mest tilknytning og kompetanse på det aktuelle feltet, representerer SAFO. På den måten sikrer vi de beste innspill. Tilbakemeldingen fra myndighetene er at SAFO alltid holder høy kvalitet.

Det er flere viktige oppgaver som ligger foran samarbeidsforumet:

- Fellesskapsskolen er på vikende front. SAFO følger opp regjeringen og politikere som må sikre at opplæringsloven gjennomføres.
- Bruk og bekjentgjøring av ny diskriminerings- og tilgjengelighetslov fra 1. januar 2009.
- Helseministerens samhandlingsreform, hvor vi må bidra til at vi får en helhetlig habilitering og rehabilitering.
- Sikre finansiering og opplæring for representantene våre i Råd for funksjonshemmede, NAV og helseforetakene.
- Fortsette å presse på regjeringen og bidrag til ratifisering av FN konvensjonen.

Dette er bare noe, i tillegg til det viktige arbeidet SAFOs regionale ledd gjør ute i regionene og fylkene opp mot fylkesrådene for funksjonshemmede, NAV og helseforetakene.

NFU, NHF og FNDB vil på SAFO-konferansen 24. – 25. januar i 2009 legge løpet for videre utvikling og styrking av SAFO. Der vil tillitsvalgte fra nasjonalt og regionalt hold møtes.

Kommer du ikke dit, men likevel har innspill og kommentarer til hvordan vi kan bli styrket – skriv til oss: post@safo.no eller gå inn på www.safo.no.

Samfunnshelter!

AV: BITTEN MUNTHE-KAAS

Turid og Leif Andersen fra Eidsvoll ble gjenstand for både respekt, empati og ros da de møtte ekspedisjonssjef Vidar Oma Steine og flere av hans medarbeidere i Helse- og omsorgsdepartementet nylig. Steine leder en avdeling i HOD som er opprettet for å komme med innspill i det pågående arbeidet med å finne løsninger på samhandlingskrisen i helsevesenet.

Bakgrunnen for at de to som Steine omtalte som «Samfunnshelter for sin innsats» ble invitert til møte i HOD, var det de fortalte i en reportasje i SFA3-08 om hva som skjer når sønnen som er "svingdørpatient," må på sykehus. 33 år gamle Stian Andersen har multihandikap og mangler verbalt språk. Hans foreldre viste til hvordan uklarheter i regelverket om hvem som gjør hva i denne sammenheng, rammer både pasienter som ikke kan formidle egne behov og deres pårørende.

Turid og Leif Andersen har kjempet en langvarig kamp for at både sønnen og andre i denne pasientgruppen må få mer bistand enn den rent "tekniske" pleien på sykehus. Både de selv og andre pårørende sliter seg nå ut som avlastere for kommuner og sykehus. De våger ikke annet – i frykt for at deres familiemedlemmer skal bli liggende alene uten det tilsynet og pleien de trenger. Turid og Leif Andersen vil derfor ha en lovendring som gjør det slutt på at både de selv og andre pårørende på denne måten blir ofre i det offentlige drakamp om hvilket budsjett som skal belastes.

Skal følges opp

- Det er viktig for oss å trenge inn i nettopp erfaringer som dette, presiserte Steine. Både han og de andre byråkratene var lydhøre og engasjert i det Turid og Leif Andersen formidlet både om egen og andre familiers uholdbare

Faksimile fra SFA 2008

situasjon. Det var tydelig at det foreldrene fortalte, gjorde inntrykk. Steine & Co stilte mange spørsmål som viste at man i departementet nå er opptatt av å se denne problematikken i en helhetlig sammenheng. Selv om de ikke kunne love noe, kom det klart fram at det uklare ansvarsforholdet i denne sammenheng er et spørsmål som vil bli fulgt opp i arbeidet med samhandlingsreformen.

Hva departementet vil gjøre, får vi vite når forslaget til Samhandlingsreform legges fram våren 2009. Dette kommer vi selvsagt tilbake til i Samfunn for alle.

Turid og Leif Andersen foreviget på dialog-møtet med sykehusavdelingen i Helsedepartementet.

- Vi er opptatt av å høre enkeltilfeller som viser hvordan systemet ikke fungerer, sa ekspedisjonssjef Vidar Oma Steine. Rådgiver Hilde Helle i bakgrunnen.

Valgkomiteen på startstreken

Valgkomiteen til NFUs neste landsmøte i 2009 står på startstreken. Nå skal de tre medlemmene finne fram til verdige kandidater som skal bekle organisasjonens viktigste tillitsverv.

TEKST OG FOTO: BITTEN MUNTHE-KAAS

Komiteen deltok som observatører på siste fylkesledersamling. Lederen, Hilde Torkehagen Skumsrud fra NFU Oppland, orienterte om den prosessen som nå skal finne sted fram til landsmøtet samles i Tønsberg 18. september neste år.

Hun viste innledningsvis til at representantene i det sittende landsstyret i løpet av desember i år vil få en forespørsel fra valgkomiteen om hvorvidt de stiller seg til disposisjon for en ny periode som tillitsvalgt. - De får frist til 6. januar med å svare ja eller nei. I midten av januar får så alle fylkeslag beskjed om hva de har svart i tillegg til informasjon om prosessen videre.

På neste fylkesledersamling i januar vil valgkomiteen ha samtaler både med de nåværende landsstyrerepresentantene og varamedlemmene. Disse samtalene omfatter både de som har sagt ja til å stille seg til disposisjon og de som ikke er villige. I løpet av våren/forsommeren 2009 vil valgkomiteen ta kontakt med eventuelle andre kandidater som stiller seg til rådighet. Allerede 20. juni skal komiteen ha sin innstilling klar.

Viktig rolle

Hilde T. Skumsrud presiserte at årsmøtene i fylkeslagene spiller en viktig rolle i denne nominasjonsprosessen. Hun minnet samtidig om at de skal være avholdt med innstilling innen 15. april 09. - Valgkomiteen vil muligens være til stede på noen av dem. Det er viktig at alle nå tenker ut personer som kan bekle de viktige landsstyrevervene – fra

Lederen Hilde T. Skumsrud (foran) flankert av de andre valgkomiteemedlemmene Geir Markussen fra NFU Nordland og Ruth Bager fra NFU Vest-Agder.

leder til 4. vararepresentant. Tenk ikke bare på folk i eget fylke, men også på andre dere kjenner og tror kan gjøre en god jobb for vår organisasjon. Men husk for all del at dere spør om vedkommende er villig før dere går til avstemning! Det kan ellers bli en meget stor jobb for valgkomiteen..!

Tips

Valgkomiteen kan dessuten foreslå kandidater på eget initiativ. Vi står

også helt fritt til å velge blant dem vi mener egner seg best når vi skal sette sammen vårt forslag til nytt landsstyre. Komiteen tar i tillegg gjerne i mot tips om dugelige NFUere. Kommer dere på aktuelle kandidater som dere ønsker å løfte fram, er det bare å ta kontakt, presiserte Hilde T. Skumsrud.

Hun kan nås på e-postadresse hilde-ts@online.no eller på telefon 61 17 23 55/930 34 834.

LANDSMØTET 2009

Landsmøtet er NFUs høyeste myndighet. Det er der de store beslutningene skal tas for landsmøteperioden 2009-2011. Til landsmøtet møter de valgte utsendingene fra hvert fylke (100 totalt) i tillegg til landsstyret. Det vil også være mange andre tilstede, men det er de valgte utsendingene som fattet vedtak.

Landsmøteutsendingene velges på fylkeslagenes årsmøter våren 2009. Hvert fylkeslag har fast tre utsendinger. Fylkeslaget får i tillegg utsendinger i forhold til medlemstallet pr. 31. desember 2008. Jo flere medlemmer, desto større innflytelse. Det er kanskje lurt med en innsats med medlemsverving i disse før-landsmøte-tider? Vervebrosjyrer fås ved henvendelse til NFUs administrasjon.

I 2009 avvikles landsmøtet ca. en måned tidligere på året enn i 2006. I det neste landsmøteåret er det derfor spesielt viktig at både fylkes- og lokallag avholder sine årsmøter innen den vedtektsfestede fristen.

Ekskluderer

“Regjeringen gjør – kjedelig nok – omtrent som vi kan forvente av en regjering. Utenriksministeren bedriver utenrikspolitikk, finansministeren stiller med finanser, kulturministeren åpner festivaler og inkluderingsministeren ekskluderer.”

(SAGT OM STATSRAÅD DAG TERJE ANDERSEN AV FORLEGGER OG KOMMENTATOR ANDERS HEGER I DAGSAVISEN)

For snille

“Jeg synes av og til at funksjonshemmedes organisasjoner er for snille.”

(STATSSEKRETÆR KJELL ERIK ULLMANN ØIE, BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET I ET INTERVJU MED HANDIKAPNYTT)

Husbanken

Det er startet et samarbeid mellom SAFO og Husbanken. Sistnevnte ønsker å være en sentral diskusjonspartner for SAFO i arbeidet for funksjonshemmedes interesser innen denne sektoren.

Interesserte kan lese mer om avtalen på www.nfunorge.org eller www.safo.no

Island

Island ligger langt fremme når det gjelder nytenkning og mangfold knyttet til hvordan personer med spesielle læringsbehov blir inkludert i arbeidsliv og utdanning. Her er det for eksempel nylig etablert et diplomstudium for studenter med store læringsbarrierer som varer i fire semestre. Her går det studenter med Downs syndrom, ADHD og autisme. Utdanningen gir en avgrenset kompetanse innen vernepleieryrket.

Du finner en artikkel om studiet ved å klikke deg inn på www.statped.no og derfra videre på søkemotoren med stikkordene “Inkludering på Island”.

Lettlest

Inclusion Europe har startet arbeidet med livslang-læring-programmer for utviklingshemmede i åtte europeiske land (ikke Norge). I dette arbeidet skal det blant annet satses på lettlest-standarder som er spesielt utviklet for e-læring. Utviklingshemmede skal selv spille en rolle i utviklingen av dette materialet – som også skal tilrettelegges for pedagoger og utdanningsinstitusjoner. Andre medlemsland skal etter hvert kunne ta materialet i bruk og oversette det til sitt språk.

Les mer om prosjektet på www.inclusion-europe.org

Tor Arne kjenner butikkhyllene som sin egen bukselomme.

Tor Arnes arbeidsliv startet på ungdomsskolen

De fleste mennesker med utviklingshemning vil gjerne jobbe når de har avsluttet skolegangen sin. Mange møter likevel høye barrierer på veien mot det ordinære arbeidslivet. Den 23 år gamle butikkmedarbeideren Tor Arne Høidal i Kongsberg har derimot sluppet dette problemet.

TEKST OG FOTOS: BITTEN MUNTHE-KAAS

Men selv om det er altfor få arbeidstakere med utviklingshemning i ordinært arbeidsliv, er det likevel ikke så spesielt at en ung mann med Downs syndrom har fast jobb ved en Rimi-filial. Det uvanlige er at 23-åringen har hatt den siden han var 15. Den er et resultat av

en mangeårig og systematisk planlegging, trening og oppfølging som startet allerede i åttende klasse på ungdomsskolen!

Tankene bak

Det var Tor Arnes kontaktlærer og spesialpedagog ved Tislegård ungdomsskole, Anne Rua, som i samarbeid med

skolens rådgiver tok initiativ til at Tor Arne ble utplassert på Rimi-filialen. Den gangen hadde elevene tilvalgsfag. Noen valgte teoretiske fag, andre musikk eller gym mens atter andre fikk tilbud om utplassering i bedrift.

I en kommentar til Samfunn for alle viser Rua til at Tor Arne som type var en ansvarlig og tjenestevillig elev som med

Det er vanskelig for ungdom med utviklingshemning å få jobb etter skolen.

For Tor Arne Høidal i Kongsberg har det vært annerledes. Han har jobbet på Rimi siden han var 15 år gammel. Kontaktlæreren hans på ungdomsskolen hjalp han med å bli utplassert på Rimi.

På videregående gikk han på linjen for salg og service. Etter skolen fikk han ny avtale om å fortsette på Rimi.

Nå er han 23 år og har fast jobb som butikkmedarbeider på en Rimi-filial.

I kompetansebeviset hans står det blant annet at han kan samarbeide med andre og vise omsorg.

Han har lært å gi kundene god service. Tor Arne kan holde orden på arbeidsplassen sin. Han har også fått opplæring i varekunnskap og varehåndtering.

Tor Arne jobber på Rimi mandag, onsdag og fredag. Hver tirsdag jobber han på en bondegård utenfor Kongsberg. Han har hjulpet til på gården i mange år.

ros og veiledning var ivrig etter å jobbe. - Hans problem med å uttrykke seg var større enn at han har Downs syndrom. Min oppgave ble derfor i første rekke å ta hensyn til det når det skulle legges til rette for best mulig framtidige rammebetingelser både med tanke på arbeid og fritid.

Ettersom Rimi-filialen lå i nærheten av barndomshjemmet og kort avstand var viktig for Tor Arne, tok Anne Rua kontakt med daværende butikksjef Vegard Wetterstad. Han stilte seg umiddelbart positivt til tanken og så straks at det var

flere oppgaver i butikken som kunne egne seg. Tor Arne begynte der i åttende klasse.

I begynnelsen arbeidet han i butikken et par timer hver onsdag. Han ble fulgt av assistenten sin på skolen. Det skulle vise seg at han etter hvert måtte forholde seg til stadig nye assistenter, men taklet det bra.

Foreldrene

Gradvis ble butikkjobbingen utvidet – først med noen timer – deretter til to dager pr. uke. Takket være den lange

inntreningen mestret Tor Arne etter hvert de ulike oppgavene. Assistentene kunne dermed gradvis trekkes ut.

På overgangsmøtet mellom ungdomsskolen og videregående skolen ble opplegget presentert – og møtt med stor velvilje av sistnevnte som ”overtok stafetten”. Da han søkte på og begynte på linjen for salg og service, ble det inngått ny avtale med Rimi-filialen. De tre første årene fulgte han opplegget fra ungdomsskolen. De to siste ble han ansatt som lærerkandidat, noe som førte fram til kompetansebevis.

- Dette opplegget hadde aldri fungert så godt hvis det ikke hadde vært for Tor Arnes foreldre. De har vært fantastiske samarbeidspartnere og stått på for ham i alle år, presiserer Anne Rua.

Tidligere butikksjef Vegard Wetterstad var meget fornøyd med Tor Arnes arbeid. De to jobbet sammen i åtte år før førstnevnte gikk over i ny stilling for kort tid siden.

Kompetansebeviset

23-åringen viser stolt fram sitt kompetansebevis til SFAs utsendte. Det dokumenterer at han kan samarbeide med andre, vise omsorg, lojalitet, ansvar og respekt. Han har også lært hvordan han skal yte god service, holde orden på arbeidsplassen og ta vare på hjelpemidler. Den unge butikkmedarbeideren har i tillegg fått opplæring i varekunnskap og varehåndtering. Han kan holde orden i avdelingen for hygieneprodukter og har ellers kjennskap til andre deler av bedriftens vareutvalg.

24 Tor Arne

Nye varer settes ut i butikkhyllene.

Tor Arne og kollega Tommy Knutsen.

Hovedpersonen omkranset av gode kollegaer, Medina Gono (til venstre) og Ann Cathrin Skullestad.

Rimi har for øvrig fått tilskudd fra fylkeskommunen til å skolere de andre ansatte om Tor Arnes spesielle behov. Hans foreldre Magnhild Tonstad og Roar Høidal gir med et lite hjertesukk likevel uttrykk for at de nok hadde ønsket at Tor Arne ble noe mer sosialt inkludert på jobben. De setter samtidig stor pris på den velviljen han blir møtt med.

Lønnen

23-åringen får 20 kroner pr. time som butikkmedarbeider i tillegg til sin uførepensjon. Tor Arnes foreldre synes imidlertid at det ville vært bedre om sønnen og andre arbeidstakere med funksjonshemming kunne få sin lønns-

slipp i posten. - Der kunne det for eksempel stå at de tjente 100 kroner pr. time i stedet. Et enkelt tiltak som ville ha styrket deres status på arbeidsmarkedet, mener de.

Tor Arne er på sin side svært fornøyd med at han har fått ansettelseskontrakt. Det er det langt fra alle yrkeshemmede som har!

- Har du hyggelige kolleger?

- Vi er i alt mellom ti og tyve ansatte som jobber i butikken som holdes åpen til klokka 23 på hverdager. Det er derfor vi er så mange. De jeg jobber sammen med er greie. Jeg prater litt

med dem i pausen. Det er en ASVO-bedrift i Kongsberg også. Der vil jeg i hvert fall ikke være! Jeg vil mye heller jobbe på Rimi, svarer Tor Arne.

Arbeidsoppgavene

Hans jobb på til sammen 18,5 timers normaltid pr. uke går i korthet ut på følgende: På fredager er han med på å stable nye varer som ankommer butikkklageret. Mandager legger han varene inn i hyllene der de hører hjemme i den velassorterte dagligvareforretningen. På onsdager kommer det igjen inn nye varer – og prosedyren gjentas. På torsdager skal han sørge for at panteflasker på flaskerommet blir riktig sortert. Samme dag skal han også plukke søppel ute, samle sammen etterlatte handlevogner og ellers rydde på inne- og uteområdet.

Gårdsarbeidet

I tillegg til jobben på Rimi mandag, onsdag, torsdag og fredag mellom klokken 08.30 og 14.30, arbeider Tor Arne hver tirsdag på en bondegård en drøy mils vei unna Kongsberg. Der er han med på fjøsstellet. Arbeidsoppgavene hans er utvidet fra å gi kalvene melk til å delta i melkingen av kuene med maskin. Tor Arne har hjulpet til på denne gården i mange år. Vertsfolket på gården setter pris på at han også som voksen vil fortsette med det. For han gjør stor nytte for seg. Tor Arne nyter på sin side godt av varm gjestfrihet og et trivelig gårdsmiljø der han kjenner alle.

Lokallagets arbeid er nødvendig i alle land

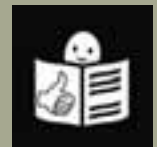
BISTAND – TANZANIA - ZANZIBAR

Ragna Langlo har vært med i prosjektet Inclusive Education i Tanzania og på Zanzibar i 4 år.

Søsterorganisasjonene i andre land er viktige, sier hun. De arbeider for at skolen skal være for alle barn og unge.

Barn og ungdom med lærevansker og andre funksjonshemninger har rett til å gå på skolen.

Foreldrene får hjelp til å forstå at skolegang er viktig. De er glade for å sende barna sine til skolen.

Som mamma til en ung mann med funksjonshemning og medlem av NFU har jeg erfart hvor viktig det er å arbeide sammen for samme sak. Ikke minst er det viktig å treffe andre i samme situasjon, utveksle erfaringer og drøfte utfordringer.

AV RAGNA B. LANGLO

Det samme gjelder familier i andre land. For at familien skal føle at barnet blir verdsatt og få gå på skole, må lokale myndigheter og foreldreorganisasjonen samarbeide. Lokallaget spiller en viktig rolle i denne sammenheng.

Jeg har vært delaktig i prosjektet Inclusive Education i Tanzania og på Zanzibar i fire år. I denne tiden har jeg erfart hvor viktig våre søsterorganisasjoner er i arbeidet for en skole som ivaretar alle barn og unge – og dermed også elever med lærevansker og andre funksjonshemninger. Foreldre får informasjon om og hjelp til å forstå at skolegang er viktig. Mange er glade for å kunne sende sin sønn eller datter til skolen.

Aktiviteter

Inclusive Education-prosjektet har også hatt tilbud om aktiviteter for ungdom med ulike funksjonshemninger. Det er viktig at de selv kan fortelle om sin situasjon og nytten av å få opplæring og gå på skole.

En inkluderende skole ønsker alle elever velkommen uansett ferdigheter. Elevene får sin opplæring på samme skole som sine søstre og brødre. Holdningsarbeid, endring i og utvikling av skolens planer, praksis og skolekultur er en prosess som er nødvendig for å skape og opprettholde en inkluderende skole.

Det å arbeide for en skole for alle i afrikanske land er svært krevende. En satsing på holdningsskapende arbeid er viktig både blant myndigheter og for-

eldre. Foreldreorganisasjonen spiller en viktig rolle i arbeidet med å gi foreldre informasjon, kunnskap og støtte.

Det å møte foreldre i andre land gir gode, men også sterke opplevelser. Det følelsesmessige er felles. Vi forstår hverandre uten å kunne snakke samme språk.

Jeg traff en pappa på et foreldremøte i et lokallag. Tidligere mente han at hans barn ikke hadde noe verdi og at det var kanskje var best at det ikke levde. Så fikk han melding om at alle var velkomne på skolen. Foreldrene opplevde at også deres barn kunne lære noe. Nå var livet verdt å leve for barnet.

NAV-reformen

NAV er gjenstand for stadig sterkere kritikk fra mange hold for lang ventetid og dårlig kundebehandling.

I oktober 2007 ventet 8434 personer lenger enn NAVs egne frister for saksbehandlingstid. 1. september i år var tallet steget til 18 859 personer!

Regjeringen bruker i år 1,3 milliarder kroner på NAV-reformen. Det er en av de største reformene i norsk statsforvaltning. Den innebærer at trygdetaten, Aetat og sosialtjenesten i kommunene er slått sammen i en etat.

Gull verdt!

"Gull verdt – en fortelling om livsglede og menneskeverd" av Helge Gudmundsen er nylig kommet ut på idrettsforlaget Akilles.

Her forteller Gudmundsen om de erfaringene han har gjort seg som trener for fotballspillere med utviklingshemning i Flatås Lions. Laget ble først kjent for det norske folk gjennom NRK-dokumentaren "Løvene fra Flatåsen". Vi leser historier fra spillere og foreldre, fra treningshverdagen og turneringer. I alle sammenhenger er den viktigste leveregelen for Gudmundsen og Flatås Lions at den enkelte er viktigere enn prestasjonen.

Leserne får dessuten et innblikk i hvor viktig det er å se andre og selv å bli sett. Boka har vært i salg siden 15. oktober og koster 298 kroner. ISBN-nummeret: 978-82-7286-208-3

Forsidebildet på boka "Gull verdt".
(Foto: Johan Helgetun)

Normalitetstyranniet

Norsk nettverk for forskning om funksjonshemning arrangerte den tredje forskningskonferansen om "Normalitetstyranniet" nylig.

Les mer på <http://konferanser.hil.no/nfff3>

Kampanje

I Storbritannia ble det nylig lansert en kampanje der seks par med ulik grad av utviklingshemning er kledd nakne, fotografert og hengt opp som store reklameplakater. Målet er å vise at også de trenger kjærlighet og sex.

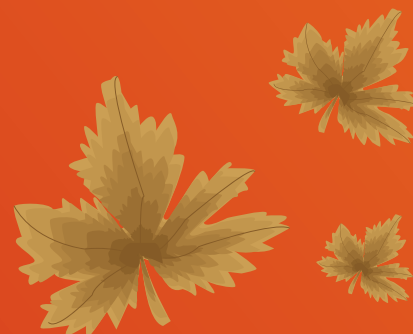
NFUs forbundsleder Helene Holand er imidlertid usikker på om en slik kampanje ville fungert i Norge i dag. Hun mener at det å ha kjæreste, gifte seg og ha et seksualliv ikke er så revolusjonerende her i landet lenger. - Det er likevel svært positivt at man i Storbritannia tar opp denne problematikken, sier Helene Holand i et intervju med NRK P3.

Les mer på www.nrk.no

Tryggdeportal

Trygdemyndighetene i de nordiske landene har gått sammen om en ny nettportal. Den gir informasjon om trygderegler for personer som bor, arbeider eller studerer i et annet nordisk land.

Adressen er
www.nordsoc.org

Om skjønnheten ved Kromosom 21

Hvor finner man de vakreste, poetiske tekster om skjønnhet ved kromosom 21? Tekster skrevet i sinne, lykke, med humor og alvor? Svaret er: I boka “Schmack” som nylig ble lansert med støtte fra NFU og midler fra Helse & Rehabilitering.

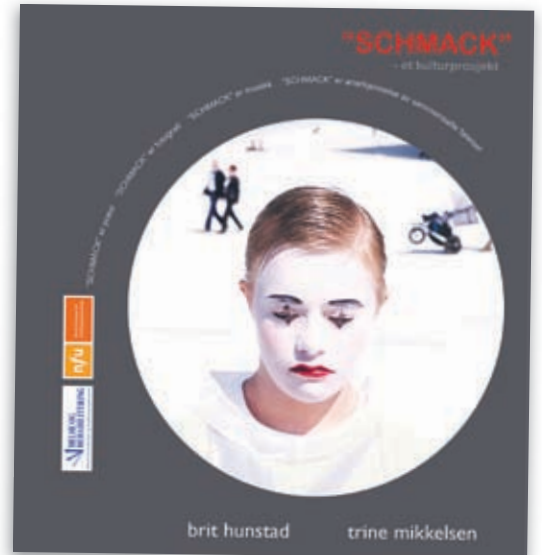
For tretten år siden fikk psykiater Brit Hustad tvillinggutter. En med og en uten kromosom 21. I likhet med andre nyblitte foreldre opplevde hun alle følelser samtidig. Og i likhet med mange andre foreldre med barn med funksjonshemming har hun etter hvert lært seg å se det positive i og verdsette det å ha fått et barn som er annerledes.

”Schmack” er måten sønnen Even gjenga lyden på lukkeren i et kamera da han var i studio for første gang. En

lyd som ble tittelen på prosjektet der fotograf Trine Mikkelsen har fått Even fram. I tre år har hun fotografert ungguttens liv og hverdag. Resultatet er uttallige bilder tatt i uttallige situasjoner der han gjorde sine ting med henne hakk i hæl.

”Schmack”-prosjektet har ikke bare resultert i en vakker bok. Det er også laget film med Even i bevegelse under vann i et innendørs basseng. På en CD som følger med boka kan vi dessuten høre Brit Hunstad lese egne dikt fra boka til musikk av tre jazzmusikere. De har i samarbeid med en lydtekniker tatt utgangspunkt i bokas bilder og ikke minst Evens musikalske lyder for å improvisere fram klanger og bilder som forsterker bokas innhold og uttrykk.

Gjennom denne kulturelle innfallsvinkelen bidrar alle de involverte samtidig

til å øke bevisstheten omkring hverdagen og behovene til familier med barn med utviklingshemning.

Bestilling ved henvendelse til post@schmack.no

Omsorgsghetto

Professor Jan Tøssebro er den i landet som har forsket mest på funksjonshemmedes levevilkår. Han har vært utnevnt i en rekke råd og utvalg knyttet til funksjonshemmedes levevilkår. I forrige periode var han leder i Statens råd for funksjonshemmede. Nå advarer Tøssebro mot Sandnes kommunes planer om utbygging av omsorgsghetto.

Les mer på www.nfunorge.org/rogaland

Egenandeler

Regjeringen har ikke levert det de selv lovet i sin tiltredelseserklæring om at egenandelene skulle reduseres og holdes på et lavt nivå.

De rødgrønne har tvert i mot plussset på egenandelene ved hvert eneste budsjett siden sin tiltredelse. Nå foreslås egenandelstak 1 økt med 40 kroner – til 1780 kroner. Tak 2 økes med 60 kroner – til 2 650. Egenandel på lege, psykolog og legemidler settes opp med 5 prosent med virkning fra 1. juli.

SAFO bekymret for fellesskapsskolen

“- SAFO er svært bekymret for at målsettingen om den inkluderende fellesskapsskolen ikke holdes. Konsekvensene kan bli segregering, diskriminering og brudd på menneskerettighetene.”

Det skriver daglig leder for SAFO, Bettina Thorvik, i en tankevekkende artikkel hun har utarbeidet i samarbeid med tillitsvalgte i samarbeidsforumets medlemsorganisasjoner. Artikkelen har fått spalteplass på Dokumentasjonssenterets gjesteblogg www.dok.no

Thorvik understreker at SAFO nå ser svært alvorlig på at målsettingen om den inkluderende fellesskapsskolen ikke holdes høyt av skoleiere og politikere. Hun minner om nedleggningen av spesialskolene som skjedde på grunnlag av verdier som menneskeverd, likestilling og fellesskap. - Det ble lagt vekt på den oppdragende effekten det har at elever uansett funksjonsnivå ble kjent med hverandre.

Vårt inntrykk i SAFO er at stadig flere kommuner velger å opprette egne klasser og skoler for elever med særskilte behov for tilrettelegging. Dette er segregering og brudd på menneskerettighetene. Det er i tillegg diskriminerende i henhold til FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, FNs barnekonvensjon og diskriminerings- og tilgjengelighetsloven. Undervisning alene med en lærer

må være unntaket. Undervisning som en del av gruppa må være det vanlige for alle. I Østerrike har man svært gode erfaringer med et to-lærersystem. De ekstra ressursene som blir satt inn på grunn av elever med særskilt behov, kommer dermed også andre elever til gode. En kan sette spørsmålsteget ved hvordan samfunnet skal bli bedre på mangfold, inkludering og respekt for ethvert menneskes egenverdi når skolen setter en motsatt standard? Erfaringene viser at skoler som evner å inkludere alle elevene, også gir god faglig læring for alle. Elevene får samtidig opplæring i det likeverdige menneskesynet vårt samfunn bygger på.

Hvorfor?

SAFO-lederen stiller deretter spørsmålet om hvorfor kommunene i den senere tid har satset stadig mer på forsterkede enheter og segregerte tilbud. Hun viser til at SAFOs medlemsorganisasjoner stadig får henvendelser fra foreldre som opplever at de blir tvunget til å takke ja til et segregert tilbud. - Dette til tross for at opplæringslovens § 8.2 sier at det ikke skal settes sammen grupper med utgangspunkt i funksjonsnivå. Senest i mai i år var det et oppsikts-

Daglig leder i SAFO,
Bettina Thorvik.

vekkende oppslag i Dagsrevyen om 77 foreldre som hadde valgt å la sine barn med funksjonshemming gå på nærskolen selv om Oslo kommune hadde informert dem om det "gode tilbudet" som ble gitt på de forsterkede skolene. Både Utdanningsetaten og Utdanningsforbundets representant påstod at skoletilbudet på nærskolene var så dårlig at det var uansvarlig av foreldrene å la barna deres gå der. Bettina Thorvik mener det nå er grunn til å minne om at kommunene etter loven skal gi tilpasset opplæring til alle elever på nærskolen. - Oslo kommune bryter loven! Kommunen kunne ha prioritert å sette inn de økonomiske ressursene som nå gis til de forsterkede enhetene inn på nærskolene i stedet.

Hvorfor Oslo kommune velger å gjøre dette, er vanskelig å forstå. Det finnes ingen dokumentasjon på at det er økonomisk mer lønnsomt å satse på forsterkede skoler. Tvert imot: Det viser seg at disse skolene bruker mer midler pr. elev enn nærskolen. Professor Jan Tøssebro og førsteamanuensis Borgunn Ytterhus ved NTNU konkluderer i sin undersøkelse fra 2005 også med at det heller ikke er et kvalitativt bedre innhold i undervisningen som elevene får på de forsterkede skolene. Systemet og organiseringen der er ikke til for elevene – men omvendt. Denne praksisen er imidlertid ikke enestående for Oslo. Det samme skjer over hele landet.

Elverum

SAFO-lederen viser også til et annet eksempel som illustrerer det samme: - Elverum kommune vil nå opprette et eget skole- og avlastningstilbud til elever med ”sterke funksjonshemminger”. Rektor Grete Granerud på Vestad skole sier dette om seg og sin skoles bevisst begrensede vilje til å inkludere til avisen Østlendingen 19. september i år:

”I Norge er integreringstanken høy, men jeg snakker om inkludering. Det betyr at man skal ha tilhørighet. Det er vel og bra at funksjonshemmede barn er på nærskolen, men i disse tilfellene er snakk om så sterke funksjonshemninger at det er en veldig stor jobb å få alle til å bry seg.” (Thorviks utheving, red.) Når det slutter en sterk funksjonshemmet elev ved en skole, og skolen ikke får noen nye på kanskje mange år, tappes den for både spesialfaglig kompetanse og riktige holdninger.

Vi spør: Hvordan skal Graneruds skole noen gang lykkes med inkludering når det er greitt å ikke bry seg med elever med store og sammensatte lærevansker?

SAFO kjenner til skoler som derimot har lykket med dette – og vi spør: Når skal skolene begynne å lære av hverandre? Myndighetene må videreformidle de gode eksemplene på vellykket inkludering.

Svekket rettssikkerhet

Thorvik minner deretter om landets fylkesmenn som i de tre siste årene har gjennomført tilsyn om spesialundervisningen i alle fylker. - I ca. 90 prosent av tilfellene avdekker tilsynene avvik på systemet som skal sikre elever god opplæring. For den enkelte elev kan det være katastrofalt ettersom de aldri får skoleåret igjen. Til nå har disse tilsynene i hovedsak gått på system. SAFO mener at dette tilsynet må utvides til også å omfatte kvaliteten på opplæringen av enkeltelever.

Når avvik er blitt vanlig og forholdene ikke forbedres over tid, må det åpnes for at det blir reagert med bot eller andre sanksjoner. I dag er det alt for mange elever som ikke får den opplæringen de har krav på. Vi trenger derfor klar handling fra regjeringen og Kunnskapsdepartementet.

Midtlyng-utvalget

Departementet har riktignok iverksatt mange ulike tiltak for å forbedre den norske skole. Både NOUer og stortingsmeldinger kommer nå på løpende bånd. De to siste var Stortingsmelding nr. 23 (2007-2008): ”Språk bygger broer”

og Stortingsmelding nr. 31 (2007-2008): ”Kvalitet i skolen”. Kunnskapsdepartementet velger i begge å definere bort elever med særskilte behov. Det henvises i stedet til Midtlyng-utvalgets arbeid. Dette utvalget skal se på systemene for å gi læring til barn, unge og voksne med særskilte behov.

SAFO er bekymret; Hvordan sikrer man en helhetlig skole når inkludering ikke tas opp i stortingsmeldingen ”Kvalitet i skolen”? Vil de kommende rapportene ta hensyn til elever med særskilt behov? SAFO forventer at det utarbeides en samlende skolemelding som setter de ulike utredninger sammen i en helhet.

Statssekretær Lisbet Rugtvedt i Kunnskapsdepartementet har på et møte om kvalitet i barnehagen med SAFOs styreleder Helene Holand uttalt at også elever med særskilte behov er inkludert i kvalitetsmeldingen. ”Når vi sier alle, mener vi alle”, sa statssekretæren. Men i kommune-Norge betyr ikke ”alle” – ALLE. Regjeringen må derfor sikre at opplæringsloven gjelder for alle elever, og at retten til tilpasset opplæring i fellesskap med andre også gjelder elever med særskilte behov. Vi trenger politikere som setter fellesskap, likestilling og menneskeverd først og som viser dette gjennom konkret handling for enhetsskolen, skriver Bettina Thorvik.

Kvalitet i opplæringa

AV: STEINAR SANDNES, NFUS
OPPLÆRINGSPOLITISKE UTVAL

Norsk Forbund for Utviklingshemma (NFU) ser i utgangspunktet positivt på at kvaliteten i den norske skulen blir sett under debatt. Vi støttar regjeringa sin innsats for at lærarar, rektorar og skuleeigarar i grunnopplæringa skal få betre høve til å realisere måla og prinsippa for grunnopplæringa.

NFU ser ein viss fare i denne oppdelinga av elevkategoriar dersom det ikkje i etterkant kjem ei samlande skulemelding som set dei ulike kategoriane inn i ein samanheng.

Vi er som interesseorganisasjon primært opptekne av organisering og læringsutbytte for elevar med lærevanskar, men skal desse elevane få eit likeverdig læringsutbytte med andre elevar, må dei inkluderast i den totale skulepolitiske tenkinga slik at alle partar som er nemnde innleiingsvis både får den same kunnskapen og det same ansvaret som for andre elevar. Ut frå dei to statlege tilsyna som er gjennomførte på spesialundervisningsområdet, ser vi at det er omfattande svikt i heile tiltakskjeda. I tillegg finns det ikkje kvalitetsindikatorar på læringsutbytte for elevar med lærevanskar slik ein har elles i skulen. Ein har såleis ikkje kunnskap om kva læringstiltak som verkar. Det ligg i dag ikkje føre forskning på området som på ein klar måte indikerer kvalitet, og med den fristen Midtlyngutvalet har for sine konklusjonar trur vi heller ikkje dette viktige grunnlaget vil ligge til grunn for deira arbeid. Det er for oss eit paradoks at trykket frå internasjonale målingar i stor grad har pressa fram kvalitetsdebatten i den norske skulen, medan ein

ikkje har på plass kvalitetsindikatorar og måleinstrument for elevar med lærevanskar. NFU tok dette opp på møte med statsråd Clemet i november 2004, og er skuffa over at system enno ikkje er på plass.

Skeptisk

NFU er i utgangspunktet skeptisk til at spesialundervisninga i stortingsmeldinga blir fjerna frå den ordinære opplæringa. Vårt utgangspunkt er at prinsippa for opplæring, måla i opplæringa og læringsplakaten gjeld for alle elevar, og at prinsippet om tilpassa opplæring skal ligge til grunn for at mål blir brotne ned til eit tilpassa nivå – for alle. Både formålsparagrafen og den generelle delen av læreplanen, med vekt på å beherske dei grunnleggande ferdighetene, gjeld sjølvsagt også for alle elevar.

Vi ser imidlertid at frå barnehagen sin rammeplan, via barneskule, ungdomsskule og til vidaregåande skule blir desse prinsippa og måla meir og meir fjerne frå opphavlege formuleringar og meir og meir privatiserte. Lærarane og rektorane oppover i skulestega blir meir og meir forbausa over at dei grunnleggande formuleringane også gjeld for elevar med lærevanskar. Vår påstand er at elevar med lærevanskar i svært liten grad har fått utbytte av Kunnskapsløftet og at lærarane til desse elevane i svært liten grad har fått heva sin kompetanse gjennom tiltak i regi av Kompetanseløftet for lærarar.

Usikre

NFU er usikre på om dei tre grunnleggande måla for grunnopplæringa er representative for alle elevar:

- Skal alle elevar som går ut av

grunnskulen meistre grunnleggande ferdigheiter på ein slik måte at det gjer dei i stand til å ta del i vidare utdanning og arbeidsliv, må utdanninga og arbeidslivet tilretteleggast på ein heilt annan måte enn i dag.

- Gjennomføringa av vidaregåande opplæring med kompetansebevis vil sette krav til ei langt større grad av individualisering og tilpassing enn det vi har i dag (der dei fleste elevar med lærevanskar blir ekskluderte frå den ordinære læreplanen med sine høve til individuelle val).
- At alle elevar og lærlingar skal bli inkluderte og oppleve meistring er vi samde i, men det finns store organisatoriske utfordringar for den norske skulen for å få dette til så lenge ein godtar den segregeringa som skjer internt på kvar einskild skule og på spesialskular. Dette har NFU tidlegare peikt på som det største paradokset i den norske skulen.

I oppramsinga av indikatorar manglar vi kanskje den viktigaste: Måling av læringsutbytte. Ein har ikkje fått måloppnåing utan eit auka læringsutbytte, og som tidlegare sagt må slike målingar leggast til rette for alle elevar.

Manglar

I statusen for kvaliteten i grunnopplæringa understøttar målingane dei kommentarane NFU har kome med innleiingsvis. Vi trur at mange elevar får stigmatiserande enkeltvedtak fordi skulen generelt har for lite kunnskap om tilpassa opplæring, for lite kunnskap om metodemessig variasjon og for

lite kunnskap om individuelle vanskar som gjer at ein kan hamne på den eine eller andre streken av enkeltvedtak eller ikkje ("gråsonseelevar").

Illustrasjon

I Kapittel 3 om kva som fremmar elevane si læring, har NFU over tid hevda at betre tilpassa opplæring av elevar med lærevanskar vil kome alle elevar til gode. Det er sjølv synet på tilpassing som skal ligge til grunn.

Skulevurderinga har etter vårt syn i altfor liten grad omfatta heile læringsaspektet og den sosiale læringa. NFU meiner vi ikkje kan nå eit samfunn for alle utan å ha ein skule for alle. Når ein rektor på ein skule med spesialundervisning for heile kommunen og delar av nabokommunar på "Rådet for inkluderande skule" sitt Brukarforum hevda den store gevinsten dei andre elevane på skulen hadde av å ha så mange elevar med lærevanskar i elevflokket, er det eit paradoks at dei andre skulane i kommunen/nabokommunen fråtek elevane denne læringa. Dette som ein illustrasjon på element i den sosiale læringa til elevar som ikkje er tatt med i denne meldinga.

Lokalt tilsyn

NFU støttar satsinga på tilsyn som er på gang (s. 58) og at det blir skulert på felles tilsynssystem og tilsynsmetodikk. Vi meiner imidlertid at tilsynet ikkje berre må gå på systemnivå, men også har metodar som måler læringsutbytte og tar omsyn til reaksjonar frå foreldre og føresette. Når foreldre gjennom år slit seg ut i kamp mot feil gjennomfø-

ring av lovverk og saksbehandlingsreglar, og fylkesmannen ser dette gjenom klager, må tilsynet i langt sterkare grad gå inn med lokalt tilsyn. Rolla til PPT må her vere på likeverdig basis med skulesystemet elles. NFU ser ulik forvaltning frå PPT si side.

Forsking

Vi vil også understreke behovet for forsking. Mykje av organiseringa i den norske skulen er etter vår meining bygt på grunnlag som ikkje har forskingsmessig dekning. Mange foreldre får råd frå faginstansar som heller ikkje har dekning fagleg for råda, og læringsutbytte bygt på ein livsløpsstandard og livsløpsmål er fråverande. Då blir også vegen fram bygt usikker grunn. Vi ser at regjeringa no tar grep, men forsking tar diverre alt for lang tid.

NFU er skuffa over at intensjonane i overgangen frå klassedeling til gruppedeling ikkje har vorte følgt opp. Denne paragrafen har etter NFU sitt syn lenge burde blitt sett på, og vi er såleis svært glade for at regjeringa har sett § 8.2 opp under felles nasjonalt tilsyn for 2009.

Omgrepa "pedagogisk og tryggleiksmessig forsvarleg" er altfor unyanserte til å vere retningsgjevande for organiseringa. Kva er kravet til "sosialt tilhør" når nokre grupper i dag er større enn dei klassedelingsreglane ein hadde før? OG for oss det viktigaste: Kva likeverdige rettar er knytt til formuleringa "Til vanleg skal organiseringa ikkje skje etter fagleg nivå, kjønn eller etnisk til-

hør", når utviklinga i den norske skulen tillet organisering etter fagleg nivå meir som ein regel enn eit unnatak. Kva "tungtveiende pedagogiske grunner" skal til for slike organiseringar?

"Baseskular"

Vi er også skeptiske til oppblomstringa av såkalla "baseskular". Vi vil gjerne ha dokumentasjon på at denne type organisering er til det beste for fleirtalet av elevane, og kva differensieringstiltak som blir sett i verk for dei elevane som ikkje klarer å tilpasse seg læring i slike baser. Blir det ei faktisk segregering frå læringsmiljøet for stadig fleire grupper elevar?

Vi hadde håpa at ein under oppsummeringa også kunne hatt med eit eige punkt om vurdering av elevane sitt læringsutbytte. Då kunne ein kanskje fått opp lokale modellar for vurdering som ein seinare kunne prøvt ut i større målstokk. Vi er klare over kravet til individuell tilpassing, men tilgang på ulike modellar ville kanskje gi inspirasjon til at synet på vurdering av desse elevane vart oppgradert.

Vi vil tilslutt igjen understreke behovet for at heile grunnopplæringa, med alle sine ulike tilnærmingar, blir sett i ein samanheng. Slik framdrifta på dei ulike tilnærmingane er no, vil nok ikkje dette skje før i 2010. Men vi vonar at arbeidet med ein slik samanheng blir sett i gong snarast, slik at nokre av desse prosessane kan få med seg innspurten i det utvalsarbeidet som alt er i gong.

Profesjonelle skuespillere

Teaterinteressen blant deltakerne på Grotta fritidsklubb i Namdal er så stor at det nå planlegges et permanent tilbud. Om kort tid vil 10-15 personer med utviklingshemning få status som profesjonelle skuespillere.

Gjennom et samarbeidstiltak som omfatter Namsos kommune, Midtre Namndal vekst, NAV og HINT startes det et treårig prosjekt hvor det skal etableres kulturarbeidsplasser for skuespillere.

Les mer på www.naku.no

Om Special Olympics i "Samfunn for alle"

Som en respons til leserinnlegget om Special Olympics Norge i "Samfunn for alle" nr. 3, 2008 ønsker jeg å komme med en liten klargjøring fra vår side.

Alan Hutchinson skriver ganske riktig at Special Olympics kjører sine program verden rundt, og etter samme filosofi. Han tar imidlertid litt feil når han skriver at vi kjører våre program "over samme lest". Før vi i det hele tatt startet opp Special Olympics Norge som en virksom organisasjon, hadde vi en forutsetning om at drift og utførelse skulle være i tråd med den norske idrettsmodellen!

Vi ønsker ikke å bestride at det er idrettsbevegelsen som skal ha tilbudet for utviklingshemmede, tvert imot var dette en forutsetning for å starte opp med Special Olympics her i Norge. Special Olympics Norge ønsker kun å være et supplement til norsk idrett, ikke en konkurrent! Tilbudene og den daglige idrettsutøvelsen skal foregå i regi av de ulike klubbene og særforbundene. Special Olympics Norge ønsker å være en ressurs som kan bistå idretten med blant annet godt tilpassede regelverk og god faglig kompetanse på idrett for personer med utviklingshemning. Vi ønsker også å teste ut våre helhetlige fagprogram som kan slå positivt ut på flere arenaer, som for eksempel skolen og i de daglige boligsituasjonene, samt at programmene kan føre til en sunnere livsstil for utviklingshemmede.

Her ønsker jeg særlig å trekke frem vårt program "Fysisk aktivitet for barn", som er noen enkle leker og øvelser som familien kan bruke for å forberede barn til en eventuell idrettsdeltakelse på en morsom og sunn måte. Øvelsene

kan også, uten problemer, brukes med litt eldre utviklingshemmede for å utvikle motorikk, kognitive og sosiale evner.

Hutchinson siterer også Helene Holand på at treningen skal foregå i det lokale idrettslag. Jeg tillater meg å svare på spørsmålet han så stiller til Holand, om hvordan dette henger sammen med våre uttalte mål om å organisere og tilrettelegge for trening og konkurranse. Vi ønsker å tilrettelegge for trening og konkurranse gjennom å samarbeide med den lokale idretten, og hjelpe dem der det trengs med å tilrettelegge for at idretts- og fritidstilbudene i kommunene skal bli så gode som mulig. Dette kan vi blant annet gjøre ved å tilby utdanningsmateriale for trenere, som er utviklet og brukt med stor suksess internasjonalt. Mange steder i Norge trenger klubber og særforbund en samarbeidspartner for å få på plass gode tilbud. Her tilbyr vi oss å assistere disse med akkurat dette.

Alan Hutchinson kritiserer også vår bruk av divisjonering som en midlertidig løsning, og snakker om en kontinuerlig måling av prestasjoner i de lokale idrettslagene, som basis for konkurranse. Når det gjelder prestasjoner, så er vi i Special Olympics av den oppfatning at et stadig fokus på prestasjoner ikke trenger å være utelukkende positivt. Idretten kan til tider ha et voldsomt fokus på prestasjoner, noe som ofte fører til frafall og utvikling av negative trender innen idretten. Et detaljert prestasjonsfokus kan derfor slå uheldig ut. Målsetningen til divisjonering er jo at utviklingshemmede skal få konkurrere under så rettferdige vilkår som mulig, slik at idretten oppleves som en anerkjennende og rettferdig arena. Gjennom divisjonering organiseres det egne tester, noe som gjør en plassering så rettferdig som mulig. I til-

egg finnes det egne regler for å luke ut eventuelle "juksere" som prøver å plassere seg i grupper de ikke burde vært i.

Jeg må også få komme med et spørsmål angående påstanden om at vi i Special Olympics ikke forstår hva det arbeides for å få i stand i Norge, og heller ikke hvorfor. Hva begrunner Hutchinson en slik påstand med? Som allerede nevnt så jobber jo vi for å utvikle et godt samarbeid med de ulike særforbundene, og for å være en ressurs for disse slik at vi får så gode idrettstilbud som mulig!

Alan Hutchinson skriver jo at om Special Olympics kan bidra til utvikling av idrettslige tilbud på idrettens egne premisser, så er vi velkomne. Det er jo akkurat dette vi ønsker og jobber opp mot! Vi ønsker ikke å ta ifra særforbundene noe slags ansvar i driften av sine respektive idretter. Dette gjelder treningspraksis, laguttak til internasjonale stevner, og alle andre avgjørelser som påvirker nasjonal og internasjonal idrettsdeltakelse for personer med utviklingshemning.

Med dette ønsker jeg nå å rette blikket mot en fremtid der vi i Special Olympics Norge, sammen med norsk idrett, jobber for en stadig utvikling og forbedring av idrettstilbud som jo personer med utviklingshemning både har krav på og fortjener!

Med vennlig hilsen
Roald Undlien
*Sports Manager
Special Olympics Norge*

Om Haug skole i «MARIHØNA»

“Haug Skole med unik skolemodell”, står det å lese i Marihøna nr. 3, 2008. Vi er forbauset over at ordningens svake sider ikke kommer fram. Vi hadde også forventet at det ble stilt spørsmål om alternativer til løsninger som er valgt.

Norsk Forbund for Utviklingshemmede, NFU, har fått henvendelse fra foreldre i Bærum som ikke får vedtak om spesialpedagogisk hjelp etter opplæringslovens § 5. Når vi har tatt dette opp med kommunen, er svaret at de ikke pleier å fatte vedtak, fordi barna er innskrevet på Haug skole. En slik praksis fratår foreldrene muligheten til å vurdere tilbudet barnet får på skolen opp mot det de blir lovet. Det fratår dem også muligheten til å klage på tilbudet dersom de ikke er fornøyd, og noen er ikke helt fornøyd. Barna blir derfor fratatt rettigheter som de har etter norsk lov.

Dette er selvfølgelig en ulovlig praksis i Bærum kommune. Etter at NFU har henvendt seg til fylkesmannen, har foreldrene nå fått likelydende vedtak. Dette er heller ikke i samsvar med forvaltningsloven, og heller ikke egnet til å ivareta foreldrenes rett til å kontrollere det tilbudet barnet får. Foreldre opplever at tilbud blir redusert uten at de er orientert, uten at det er fattet enkeltvedtak og uten at foreldrene har mulighet til å ivareta barnets rettslige krav på opplæring.

Skoleeier og skolene kan ikke organisere seg bort fra de forpliktelser de har etter norsk lov.

Kommentarer til noen av de organisatoriske løsningene som rektor og inspektør ved Haug skole holder fram

som suksesskriteriene ved denne organisasjonsmodellen:

”Spesialpedagogene som følger Utegruppen møtes med jevne mellomrom.”

I andre kommuner greier arbeidsgiver å organisere slike møteplasser som gir faglig veiledning for spesialpedagoger som jobber på ulike skoler uten å opprette en spesialskole, hvorfor greier man ikke det i Bærum?

”Spesialkompetanse rundt våre elever er viktig.”

Selvfølgelig er det viktig. Kompetanse og spesialkompetanse hos lærere er viktig for alle elever, og spesielt viktig for elever med lærevansker. Vi trenger ikke en spesialskole til å påpeke det for oss.

”Inne-dagen på Haug skole brukes også ofte til å gi barna ekstra stimulering der de trenger det.”

For meg som mor og også fagperson høres det helt illusorisk ut at spesiell stimulering, eller trening en dag i uka skal gi noe som helst effekt. Gjentakelser, gjentakelser og gjentakelser er det som gir effekt. Sansetrening og mat/spisetrening som er nevnt som eksempel må gjøres daglig, og helst flere ganger om dagen for å ha god effekt. Spisetrening gjør du helst i den

naturlige situasjonen når barnet spiser, og da helst ved alle måltid. Da kan nye ferdigheter introduseres og innlæres.

Så et hjertesukk til slutt. Avviklingen av institusjonsomsorgen for mennesker med utviklingshemning har ingen direkte sammenheng med avviklingen av de statlige spesialskolene. Som en lærer jeg kjenner pleier å si, fikk skolen sin ”HVPU-reform” i 1975 med den nye grunnskoleloven. Det var da alle barn i Norge fikk rett og plikt til å gå på skolen. Det var da alle barn fikk rett til å gå på nærskolen. Ingen hadde den gangen tenkt på at helsevernet for psykisk utviklingshemmede, HVPU, skulle avvikles. Det ble først foreslått 10 år senere. Den eneste sammenheng en kan se mellom retten til skolegang i nærskolen for alle barn og avviklingen av institusjonsomsorgen, er en internasjonal utvikling der mennesker med nedsatt funksjonsevne i større og større grad har fått anerkjent sine menneskerettigheter. Over hele verden bygger skolene opp sin kompetanse på inkluderende undervisning, og kommunene bygger opp sitt tjenestetilbud som alternativ til institusjonsomsorgen. På 70 og 80 tallet var Norge et av de ledende landene i denne utviklingen.

Nå har vi sakkert akterut!

Helene Holand

NYHET **BOXER DIESEL**

"Imponerende diesel"
- Bilmagasinet juni 08

NYE FORESTER
med Boxer Diesel og symmetrisk AWD fra kun kr. Forester bensin fra kr.

"SUVeren Forester"
- Motor mai 08

SUBARU
USTOPPELIG

FORESTER

Forbruk FORESTER Boxer Diesel: 0,53 l/mil. CO2 utslipp 170 g/km. FORESTER bensin: 0,84 l/mil. CO2 utslipp 198 g/km. Det tas forbehold om trykfeil og eventuelle endringer i spesifikasjoner fra fabrikk. Bildene kan avvike fra tilkøpte modeller. Pris gjelder for standard modell og vil avvike avhengig av tilleggsutstyr.

Stensgård & Co
Bilforretning A/S www.stensgaard.no
2625 Fåberg • Tlf. 61 27 02 00 • Fax: 61 27 02 19
E-post: stigatle@stensgaard.no

ØYHUS MOTOR A/S
Ø. Totenvei 130 - Gjøvik - Tlf. 61 13 36 00

SUBARU
Motorsenteret Heidal AS
Ysteriveien 5 • 2676 Heidal • Tlf. 61 23 34 00 • Fax 61 23 06 19
www.motorsenteret-heidal.no

Hogganvik Landsby

et Camphill fellesskap

Hogganvik er et beskyttet bo-fellesskap, hvor mennesker med behov for spesiell omsorg og såkalte normale mennesker kan leve og arbeide side om side. Ideen til disse Camphill-landsbyene oppstod i Storbritannia og finnes nå i 16 forskjellige land. De første stedene ble startet av legen Karl König etter ideer fra Rudolf Steiners antroposofi.

Å bo i en landsby betyr å finne sin plass i et fellesskap i hverdag og fest, i fritid og arbeid. Gjennom menneskelig nærhet og gjensidig innsats for livet i landsbyen, dannes en trygg og utviklende atmosfære. Her oppstår et levende miljø som stimulerer den enkelte til å ta ansvar for seg selv og for andre, i den grad de ønsker og makter det selv. Arbeidslivet i Hogganvik er basert på biodynamisk jordbruk (gårdsdrift, gartneri og skogbruk). I tillegg kommer alle arbeidsoppgaver innen de forskjellige husholdninger, på ysteriet og på snekkerverkstedet. Arbeidstiden varer omtrent 7 – 8 timer om dagen. Livet i Hogganvik må sees på som en livsstil der alle er ansvarlig i husene, i det sosiale og kulturelle liv og også i arbeidet.

Hogganvik Landsby ligger ca. 4km syd for Vikedal, omtrent midtveis mellom Haugesund og Sauda. Landsbyen er i stadig forandring. For tiden er vi ca 40 barn og voksne fordelt på 5 familiehus. Det er mennesker fra mange nasjoner her, og vi har glede av et flerkulturelt fellesskap.

Hogganvik Landsby, 5583 Vikedal Tlf: 52760111 Faks: 52760408 E-post: hogganvik@camphill.no

Nexans
 Nexans Norway AS
 - din varmekabel leverandør
www.nexans.no

RICA

Ditt førstevalg for
 overnatting, kurs, møter
 og konferanser i Tromsø

Rica Ishavshotel

RICA

SOLTUN :-)
 FOLKEHØGSKOLE

- Allsidig - Friluftsliv for funksjonshemmede - Peacebuilding
 - Ridning og hestestell - Backpack surprise
 - Backpack foto - Backpack Kunst.

Tilrettelagt for ulike grupper funksjonshemmede.
Ta kontakt!!!!!!!

www.soltun.fhs.no

SOLTUN :-)
 FOLKEHØGSKOLE
 9440 Evenskjer - Tlf. 77 08 99 30

- Prosjektutvikling
- Totalentreprise
- Bygg
- Infrastruktur
- Stålarbeider
- Betongboring – saging
- Betong- og tømrerservice
- Kranbil

Christie & Opsahl AS Tlf: 71 20 31 00
 Sofus Jørgensens v 5 Fax: 71 20 31 01
 6415 MOLDE firmapost@christie.no
www.christie.no

- en god støttespiller!

Tlf: 35 56 18 00
Pb. 82, 3901 Porsgrunn

Støtter NFU Porsgrunn lokalt

Tekniske hjelpemidler til
 lek, trening og behandling
 for barn, ungdom og voksne

BAMSE

Bamse Produkter
 Rektor Østbygsgate 4, 1604 Fredrikstad
 Tlf: 69 30 01 05 Faks: 69 30 01 06 Mob: 920 39 196
 esoeand@online.no

www.bamseprodukter.no

Produkter

Hovedkontor, Møllendalsveien 8
Avd. Haukeland Universitetssykehus
Poliklinikk Betanien
Poliklinikk Fylkessykehuset Stord
Poliklinikk på gamleheimen i Odda

Vestlandets ledende ortopediske verksted

Vi har alt innen ortopediske hjelpemidler:

Proteser/ortoser for ben og armer
Ortopedisk fottøy/oppbygg/fotsenger
Spesialkorsetter – Innleggsåler
Kompresjonsstrømper – Brokkbind m.m.

Vi ser fram til å hjelpe deg

Møllendalsveien 8, 5009 Bergen – Telefon 55 20 64 60 – www.drevelin.no – drevelin@drevelin.no

 FALCK IGEL
Kommunikasjon
Kognisjon
Varsling

ROLLtalk

Vil du vite mer om dette eller om andre løsninger innen våre tre fagområder? Se vår hjemmeside eller ta kontakt. Velkommen!

Gode nyheter fra Falck Igel

MEMOplanner –

en digital kalender med påminnelsfunksjon

Hjelper deg å huske avtaler, strukturere dag, uke, måned og år. Påminnelse kan mottas som lyd, talemelding og sendes som SMS. Har pekeskjerm for tilrettelegging og endringer. Informasjon kan også legges inn fra en annen PC - via Internett (fjernhjelp).

Rolltalk øyestyring – Intelligaze

Med vår nye øyestyring kan du betjene funksjonene i Rolltalk bare ved å se på skjermen. Mobil og lett å bruke, også for personer med ufrivillige bevegelser. Én viljestyrt bevegelse er nok!

Vi jobber med hjelpemidler – det handler om mennesker

Falck Igel AS – Tevlingveien 15, 1081 Oslo – Tlf 37 14 94 50 – post@falckigel.no – www.falckigel.no

PORTAAS
Stian Portaas Transport
32 87 72 66 / / 90 53 96 60

**Drammen
Ortopediske
Institutt AS**
Kontoradresse: Rosenkrantzgt. 17, 3018 Drammen
Postadresse Postboks 1034, 3001 Drammen
Tlf. 32 83 04 15 Fax. 32 83 16 84 www.doi.no

PROSJEKTCOMPANIET AS
OVE BYRMO
Landfalloya. 105 • 3023 Drammen
Telefon:32 86 00 10•Fax:32 86 00 11•E-post:firmapost@prosjektcompaniet.no

AMFI FLORØ
Tlf. 57 74 01 91
www.amfi.no

**TØMRERMESTER ING.
ARILD THOMASSEN**
* Rehabilitering * Nybygg * Forskaling *
Byggmelding * Byggtegninger
Tlf: 32 88 44 58 Mob: 926 20 586
Baklia 4, 3030 Drammen

**DATA
CONSULT
Nesbyen a/s**
En nyttig samarbeidspartner
Næringstunet Nesbyen Tlf. 32 07 27 10
Sjåheimvegen 26 Web: www.dnesbyen.no
3540 Nesbyen E-post: firmapost@dnesbyen.no

BECKMAN LUNDEVALL REVISJON AS
Revisjon • Rådgivning
Tlf. 22 78 28 00
www.blrevisjon.no

AMM
Active Media-systems Norge AS
Din trykksakleverandør
Tlf. 32 78 17 50

**Atlungstad
Hestesportsenter**
2312 Ottestad
Tlf: 62 57 60 58
Tlf. 62 57 84 10 (stallen)

Vi har tilbud om terapiridning, barneridning, ridekurs på alle nivåer og rideleire om sommeren. Kom bare innom for å ta en titt på ponnene og hestene våre, eller se konkurransehester i sving. **Ridning etter avtale.**
Vennlig hilsen Anne og Peder

**ROAR & TROND
BYGG A/S**
Nybygg - Tilbygg - Rehabilitering
Roar & Trond Velstadbråten
Roar: Strandveien 17 3330 Skotselv Tlf. 32 75 61 61 Mob. 90 83 09 66
Trond: Kringstadmoen 10 3350 Prestfoss Tlf. 32 71 07 48 Mob. 41 51 22 04

**Norlandia
Grand Ocean Hotell
&
Norlandia Horten Catering**
Ditt naturlige valg til enhver anledning
Vi leverer mat du garantert blir fornøyd med
Du finner oss i Jernbanegt.1, 3187 Horten
Tlf. 33 04 25 90 Faks. 33 04 51 03

Lett å legge - lett i vekt...
TAKTORV
PATENTERT
Et norsk kvalitetsprodukt fra
**NITTEDAL
TORVINDUSTRI A.S**
www.nittedal-torvindustri.no
Tlf.: 62 95 58 20 - Fax: 62 95 58 21

INTER-SUN A.S.
Verkstedvn. 8 P.Boks 104
1401 Ski
nicole
DAMEKLÆR
Tlf. 64 85 53 00
Fax. 64 87 56 06

Oslo

Vestfold

BOJO
Data og lesetekniske hjelpemidler for blinde og svaksynte
Akersbakken 12a, 0172 Oslo
Tlf. 23 32 75 00 - Web: www.bojo.no

Beltegraving AS
Tlf: 905 19 948
Støtter NFU

Gilde

**Vestfold
Plastindustri A/S**
Haugan,3158 Andebu
Tlf: 33 43 03 50 Fax:33 43 03 54
www.vpi.no

**Sør
Trøndelag**

Tromsø

VisionTech

ComPartner
Tlf: 77 01 31 00
www.compartner.no

MULTICONSULT
Totalleverandør av rådgivningstjenester

Strømsø Torg 9 • 3044 Drammen
Tlf: 31 30 24 00 • Fax: 31 30 24 01
www.multiconsult.no

Besøksadresse:
Gidsken Jacobsensvei 32,
8008 Bodo

Postadresse:
Postboks 1114, 8001 Bodo

Tlf: 75 50 74 20
Faks: 75 50 74 21

E-post: post@ortocare-nordland.no
Web: www.ortocare-nordland.no

ORTOCARE®
NORDLAND

Offentlig godkjent leverandør av Spesialsko, proteser og ortoser

Kjeden OrtoCare skal gjennom sitt samarbeid til enhver tid ha fokus på å bedre kvaliteten på ortopediske hjelpemidler og bedre livskvaliteten for våre kunder.

Sammen for bedre kvalitet og service

Ditt bilskadesenter!

Enkelt å finne, lett tilgjengelig og stor kapasitet!

Bertel O. Steen Bilskade AS
Østre Aker vei, Oslo, Telefon 22 70 72 00

VALDRES STORSENTER
på Leira

Åpent: man-fre 10-20 • lør 10-18

TØMREFIRMA
HELGE HANEBOG AS

20 ÅRS ERFARING
Vi utfører alt innen:
Rehab • Tilbygg
Våtrom • Servicearbeider

St. Halvardsgt. 23, 0192 Oslo
Tlf. 22 08 09 24
Fax. 22 19 36 50
E-post: helge@haneborg.net

Leiv Vidar

Stort utvalg i
tidsskrifter,
aviser og bøker

NARVESEN

Har du lyst har du lov

Narvesen CC Gjøvik • Narvesen Jernbanen
Telefon 61 17 93 96 • Telefon 61 17 26 22

Sogn og Fjordane Fylkeskommune

TT - Kort

Kanskje du eller nokon du kjenner er aktuell brukar uten å kjenne til dette tilbudet?

Er du ein aktuell brukar?
Da kan du vende deg til heimkommunen og be om søknadsskjema. I einskilde høve vert det krevd legeattest. Dersom søknaden vert innvilga får du tilsendt transportkort. Du kan reise med drosje der du betaler tilnærma busstakst. **Maksimal eigenbetaling kr. 30,-**

SOGN OG FJORDANE FYLKESKOMMUNE
REGIONALAVDELINGA
Tlf. 57 65 61 00

Nedre Eiker Kommune
v/ ordføreren

www.nedre-eiker.kommune.no
Tlf. 32 23 25 00 - Fax. 32 23 25 99

I rygghet-Service-Livskvalitet

ADVOKATENE
Hovstad & Kvernød

Hofsminde, 7290 Støren
Tlf. 72 43 02 00
post@gauldalsadvokatene.no
www.gauldalsadvokatene.no

Gjøvik
Kommune
Tlf: 611 89 500

RINGSAKER KOMMUNE

Pb. 13
2381 Brumunddal
Tlf. 62 33 50 00
Fax. 62 33 50 31

MENY
Meny
Valdres Storsenter

Tlf: 61 35 69 10
Storst utvalg i Valdres

 <p><i>Akershus</i></p>	 <p><i>Buskerud</i></p>	<p>S.Bidne Maskin AS Ring når du har bruk for graving og anlegg. Gode referanser Lang erfaring Tlf: 901 30 830</p>	 <p><i>Hedmark</i></p>
<p>Ing. H. Asmyhr AS Hvamsvingen 10 2013 SKJETTEN Tlf. 64 83 45 50 Fax. 64 83 45 55</p>	 <p>Askestad AAS Elektro AS Spikkestadv.118, 3430 Spikkestad Tlf: 31 29 07 99 Fax: 31 29 07 98</p>	<p>BILSERVICE Steinberg * Bruk oss * Støtt NFU*</p>	 <p>STAB SUECIA AS Torggt. 44-Pb. 66 - 2301 Hamar Tlf. 62 55 03 90 Fax. 62 55 03 99</p>
 <p>Apn. tider: 9-21 (9-18) 1481 Hagan • Tlf. 67 07 70 79</p>	 <p>ELOPAK www.elopak.no</p>	<p>Besøk Frykbergs Konditori på KrogstadSenter Hjemmebakt www.buskerudstorsenter.no</p>	<p>Finn Pettersen AS <i>Entreprenør</i> Gronnegt.104, 2317 Hamar Tlf: 62 53 56 00 Fax: 62 53 56 01</p>
<p>Sæther Elektriske A/S Nittedalsgt. 31, 2000 Lillestrøm Tlf: 63 80 40 60 Fax. 63 81 04 50</p>	<p>Uvdal Brensel www.fjelltomter.no Uvdal <i>UvdalStøtter NFU arbeid i Numedal</i></p>	<p>Hellefoss AS Tlf. 32 25 22 00 - Hokksund Bokpapirprodusent</p>	<p><i>Sikkeland's</i> Regnskapskontor Elvarheimgt.10, 2408 Elverum Tlf: 62 41 08 60 Fax: 62 41 03 68</p>
<p><i>Hafslund</i> Fjernvarme AS 2060 Gardermoen Tlf: 63 97 84 44</p>	<p>Fjellhandelen ANS <i>Torill Rennehvammen</i> Bierkeflåta Camping 3632 Uvdal Tlf: 32 74 36 04 Mob: 930 06 237</p>	<p>Høybakk Konditori 3050 Mjøndalen støtter NFU Se www.hoibakk.com for gode tilbud</p>	 <p>YX Vallset Trafikksenter 2330 Vallset Tlf: 62 58 70 60</p>
<p><i>Wøiens</i> Regnskapskontor AS P.b 47, 1371 Asker Tlf: 66 76 50 50</p>	<p>Seriemaster AS 3040 Drammen Tlf: 32 800 700 www.seriemaster.no *Vi trykker alt*</p>	 <p><i>Møre og Romsdal</i></p>	<p>Løten Kommune Kildeveien 1, 2340 Løten Tlf: 62 59 30 00 Fax: 62 59 30 01</p>
<p>T.R. ELEKTRO AS Innleiver: Torry Kvingstien Autorisert el. installatør Tlf. 64 87 16 45 - Fax 64 87 16 47 Mob. 908 48 815 Adr.: Søndre Ski Gård, 1400 Ski</p>	<p>HPB HOLTET PUKK & BETONG 3536 NORESUND Tlf: 32 14 78 50</p>	<p>Ekornes Møbler Bankv. 14, 6200 Stranda Tlf. 70 25 52 00</p>	 <p><i>Oppland</i></p>
<p> FAGFOLK VELGER WÜRTH Alt innen skruer, verktøy og kjemi Würth Norge AS Mortev. 12, 1481 Hagan Tlf. 67 06 25 00-Fax. 67 06 27 17</p>	<p>Alfa Travel Tlf: 32 75 08 70/ 90 03 02 37 Hokksund www.alfatravel.no *Se tilbudet for reisen din*</p>	<p> Rolls-Royce Rolls-Royce Marine AS 6060 Hareid Tlf: 700 14 000 Vi støtter NFU lokalt</p>	<p>Hadeland Bil AS Roalima 14, 2713 Roa Tlf: 61 32 21 00 www.hadelandbil.no</p>
 <p><i>Finnmark</i></p>	<p> LEGEVAKTA Åpningstider og telefonnummer se: www.legevaktadrammen.no</p>	<p>ASVO Produkt AS I Stranda og Sykkylven støtter NFU www.asvoprodukt.no</p>	 <p>GJENSIDIGE Hadeland Brannkasse</p>
<p>Rica Karasjok Hotel www.rica.no</p>	<p> SPAR Prestfoss Mat midt i bygda posten-postbanken-tipping rikstoto-utvidet åpningstid</p>	<p> Hedalm Anebyhus Forde Alesund Molde Fellestelefonnr: 62 58 00 00 www.hedalm-anebyhus.no</p>	<p>Tunet Jern og Farge AS Maxbo 2730 Lunner - Tlf. 61 32 16 47</p>
 <p><i>Hordaland</i></p>	<p>Einars Bil og Deler as 3340 Åmot Tlf/Fax: 32 78 56 25 Mob: 926 38 915 www.einarsbil.no</p>	 <p><i>Nord-Trøndelag</i></p>	<p> Lena 2850 Lena Tlf. 611 60 323 Fax. 611 61 723</p>
<p>Haugesund Sparebank Avd. Bømlo 5443 Bømlo Tlf. 53 42 60 70 - Fax. 53 42 60 71</p>	<p><i>Jarle's Grave &</i> Jordbruksservice Krøderen mobil 922 16 382 *Bruk oss * støtt NFU*</p>	<p> maxit Leca maxit Group Industriveien 13, 7500 Stjørdal Tlf: 74 83 30 40</p>	<p> REVISORSENTERET AS Pb. 494, 2603 Lillehammer Tlf: 61 22 79 50 www.revisorsenteret.net</p>

Profilmateriell

Buttons i to varianter:

Liten 3,- kr

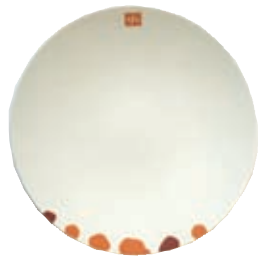
Stor 5,- kr

Pins 20,- kr

Klistremarker
6 merker per ark 6,- kr

Tallerken 130,- kr

Bordvimpel
Uten fot 150,- kr

NFU formidler
salg av fot,
ca. 150 kr i tillegg

Krus 130,- kr

Skulderveske 150,- kr

Kursmappe 20,- kr

Kursbevis 10,- kr
Frakt kommer i tillegg

Bestill abonnement på Samfunn for alle

Navn _____

Adresse _____

Postnr./sted _____

Bladet kommer ut annen hver måned. Pris: kr 400,-
Klipp ut og send inn! Kan også bestilles på mail: post@nfunorge.org eller telefon: 22 39 60 50

Adressaten betaler
for sending i Norge

Distribueres av
Posten Norge

**Norsk Forbund
for Utviklingshemmede**
Svarsending 1225
0090 Oslo

Kursmaterieell

Alle kurshefter 35,- kr per hefte.

Pengene mine

Fra foreldrehjem til eget hjem

Kommunevalg

Stortingsval

NFU
– en organisasjon

Veilederhefte til studieheftet "Aktiv i egen organisasjon"

Aktiv i egen organisasjon

NFUs prinsipp-program

Vi og samfunnet

Tillitsvalgt i organisasjonen NFU

Ledsagerhefte

Veileder til kurslærer

Seksualitet og samliv

Kroppen min og følelsene mine

Bestill i dag

Bestilling _____

_____

Navn _____

Adresse _____

Poststed _____

Eller bruk nettbutikken til NFU på www.nfunorge.org

**Norsk Forbund
for Utviklingshemmede**
Svaresending 1225
0090 Oslo

42 Annonse

 <i>Akershus</i>	 <i>Hedmark</i>
Kompetanse og Aktivitetsenter Tlf: 63 93 08 95 Bahusvegen 2030 Nannestad	ROMEDAL ALMENNING 2330 Vallset Tlf: 62 58 53 60 www.rasa.no
 <i>Aust-Agder</i>	Aktør AS Kristian Walbysv.13, 2212 Kongsvinger Tlf: 62 88 66 60 Fax: 62 88 66 61 www.aktor.com
Lillesand kommune Tlf: 32 26 15 00	 <i>Sogn og Fjordane</i>
Agder Økonomi AS Pb. 226, 4892 Grimstad Tlf: 37 25 86 00	Yri Sand AS 6789 Loen www.yrisand.no
Hove Leirsenter Tlf: 37 08 52 21 www.hoveleirsenter.no	 <i>Sør-Trøndelag</i>
 <i>Buskerud</i>	Coop Selbu 7280 Selbu Tlf: 73 81 60 00
IcopalTak Sør Tlf: 32 23 47 30 *Støtter NFU*	Heimdal Blomster AS Søbstadv.2, 7088 Heimdal Tlf: 72 84 60 69
Jostein Lobben <i>Kran og Transport</i> Simostranda, 3340 Åmot Mob. 913 28 575	Toyota Hell Bil AS Lade allé 69, 7041 Trondheim Tlf: 98 29 49 00
Mjøndalen Bakeri og Conditori *Bruk oss*Støtt NFU*	Oppdal Kommune <i>Opplæring og bolig</i> Tlf: 72 40 10 00
Thor Holm Plastvarefabrikk Skiguard * Bruk oss * støtt NFU	 <i>Nord-Trøndelag</i>
Numedal Maskin og Transport Uvdal *Støtter NFU*	Kopperå Elektro A/S 7533 Kopperå Tlf: 74 81 41 60
Odd Hovelsrud & Co Hyggenvn. 21, 3440 Røyken Tlf. 31 28 55 15 - Mob. 952 20 671	Byggmakker Levanger Trekanten, 7600 Levanger Tlf: 74 05 60 28 Avd.Grånmyra Tlf: 74 01 91 60 Avd. Verdal Tlf: 74 07 50 10
 <i>Møre og Romsdal</i>	 <i>Oppland</i>
Straumnes Bil VIKING VESTNES *Bruk oss*Støtt NFU*	Oppland transportarbeider forening Strandgt.17, 2815 Gjøvik Tlf: 61 17 70 04
Stranda Rørservice AS Stranda*Støtter NFU*	Gjøvik Baguette og Catering Storgt. 25, 2821 Gjøvik Tlf. 61 10 92 45 Fax. 61 10 92 46
 <i>Norland</i>	Lillehammer Sykehjem Tlf: 61 24 86 00
Nordlandsfly AS <i>Mosjøen Lufthavn</i> 8658 Mosjøen Tlf: 75 18 95 00	G-sport Dokka 2870 Dokka Tlf: 61 11 10 22
 <i>Vestfold</i>	Oppland Byggconsult AS Strandgt. 13C, 2815 Gjøvik Tlf: 61 13 91 00
Tomrermester Hans Kr. Høijord 3158 Andebu Mob: 481 55 025	Frank Ivar Eriksen Elgv. 23, 2830 Raufoss Tlf. 90 18 35 16

Stimulering

Hvordan få til bedre praksis når det gjelder tidlig stimulering av små barn? Hvilke gode eksempler finnes? Dette var utgangspunktet for den fjerde europeiske konferansen om tidlig intervensjon som ble arrangert av Sørlandet kompetansesenter nylig.

Les mer på www.statped.no

Kulturhelg

Kulturhelga for mennesker med utviklingshemning ble gjennomført i Molde tidligere i høst. NFU Møre og Romsdal fylkeslag samlet her cirka 160 kursdeltagere fra nesten hele fylket. Inklusiv ledsagere og hjelpere deltok mer enn 300 personer.

Les mer på www.nfunorge.org/mr

Tvang

Møre og Romsdal fylke inviterte nylig til to dagskurs i henholdsvis Kristiansand og Ålesund om kapittel 4A i sosialtenestelova " Rettstryggleik ved bruk av tvang og makt overfor enkelte personer med utviklingshemning".

Les mer på www.nfunorge.org/mr

Les mer på
www.nfunorge.org

Kontakt oss!

Forbundsleder

Helene Holand
22 39 60 50 / 91 12 24 59
helene@nfunorge.org

Nestleder

Alf Anvedsen
52 71 21 27
alf.anvedsen@bluezone.no

Steinar Sandnes

57 00 92 46
steinar.sandnes@eninvest.net

Rita Lucia Endresen

72 58 35 81 / 95 96 38 75

Gørild Skancke

72 87 26 89
gorskan@online.no

Lillian G. Rasmussen

77 68 23 59
lillian@hifm.no

Trine Lise Systad

38 03 00 14
trinelisesystad@yahoo.no

Nasjonalt

Norsk Forbund for Utviklingshemmede

Pb 8954 Youngstorget
0028 Oslo

Besøksadresse:

Youngstorget 2a, 7. etasje
Telefon: 22 39 60 50
Telefaks: 22 39 60 60

post@nfunorge.org

Bankgiro: 8200.01.93417

Fylkeslagene

NFU Oslo Fylkeslag

c/o NFU
Postboks 8954 Youngstorget
0028 OSLO
22 39 60 51
oslofylkeslag@nfunorge.org

NFU Akershus Fylkeslag

v/Vidar Haagensen (kontaktperson)
Riiser Larsens vei 18 D
1368 STABEKK
63 01 26 30 / 93 42 08 38
vidar.haagensen@broadpark.no

NFU Østfold Fylkeslag

v/John Wiggo Tønnesen
Oppegårdsvn. 209
1405 LANGHUS
64 86 80 37/90 75 77 73
wig-toe@online.no

NFU Hedmark Fylkeslag

v/Gerhard Rundberget
Halfdan Lundsv. 26
2409 ELVERUM
62 41 28 37 / 93 45 47 54
karirun@online.no

NFU Oppland Fylkeslag

v/Anne-Lise Arnkværn
Bankgt 19g
2609 LILLEHAMMER
61 25 28 10
post@nfu-oppland.org

NFU Buskerud Fylkeslag

v/Bente Elvehjem
Nordal Brunsgt. 12b
3018 DRAMMEN
32 82 10 97 / 99 03 58 65
belveh@broadpark.no

NFU Vestfold Fylkeslag

Baglergt. 3
3111 TØNSBERG
33 04 05 95 / 92 02 89 38
nfu.vf@frisurf.no

NFU Telemark Fylkeslag

v/Arild Kvitsand
Ødegardsfeltet 37
3810 GVARV
35 95 62 37 / 99 63 60 40
arikvits@hotmail.com

NFU Aust-Agder Fylkeslag

v/Helge Løland (kontaktpers.)
Møllebekken Terrasse 5
4760 BIRKELAND
37 39 75 51 / 47 63 78 33
helge.loland@gmail.com

v/Eirik Nesbu (kontaktpers.)

Nordåsvegen 7 F
4760 BIRKELAND
37 27 86 80 / 90 75 28 27
eirik.nesbu@c2i.net

NFU Vest-Agder Fylkeslag

v/Jan G. Johannessen
Hannevik Terrasse 41
4613 KRISTIANSAND
38 03 00 14 / 91 79 41 76
jjohannessen@xstratanickel.no

NFU Rogaland Fylkeslag

Støperigt. 34
4014 STAVANGER
51 89 15 50
post@nfu-rogaland.no

NFU Hordaland Fylkeslag

Postboks 26 Nygårdstangen
5838 BERGEN
56 14 31 58 / 99 23 00 78
post@nfuhordaland.no

NFU Sogn og Fjordane Fylkelag

v/ Gunhild Skinlo
Boks 118
6821 SANDANE
57 86 54 66 / 47 60 59 84
gunhildterese@hotmail.com

NFU Møre og Romsdal Fylkeslag

Postboks 7850 Spjelkavik
6022 ÅLESUND
70 15 10 30 / 46 91 08 40
mrfylkeslag@nfunorge.org

NFU Sør-Trøndelag Fylkeslag

v/Marit Mathisen
Sverdveien 21
7130 BREKSTAD
97 95 57 66 / 95 85 77 99
maritm2@broadpark.no

NFU Nord-Trøndelag Fylkeslag

v/Snorre Ness
Postboks 183
7801 NAMSOS
74 21 23 08 / 90 51 69 66
snorre.ness@hint.no

NFU Nordland Fylkeslag

Postboks 843
8001 BODØ
75 52 40 48 / 91 72 47 08
nfu-nord@online.no

NFU Troms Fylkeslag

v/Rigmor Hamnvik
Bregneveien 2
9050 STORSTEINNES
77 72 05 24 / 97 16 73 24

NFU Finnmark Fylkeslag

v/Aud-Inger Onshuus
Myrseth 27
9518 ALTA
78 44 03 66 / 41 20 67 65
inge-ons@online.no

en blomst?

så fin

så vakker,

med hengende hode

bruket stilk

to kronblader igjen

til meg?

tusen takk.

det er den flotteste blomsten

jeg noen gang har fått

Av Berit Hunstad
Foto: Trine Mikkelsen.
(Hentet fra boka "Schmack")